

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Sigitos Kanišauskaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės
komerciniame arbitraže**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis
Recenzentas: lekt. Egidijus Laužikas

Vilnius 2012

Turinys

Ižanga	3
Laikinių apsaugos priemonių arbitraže samprata	5
Arbitražo proceso teisė	10
Arbitražinio teismo ir valstybinio teismo santykis taikant laikinas apsaugos priemones.....	13
Laikinių apsaugos priemonių taikymas pagal Komercinio arbitražo įstatymą	16
Laikinių apsaugos priemonių taikymas	19
Teisingumas.....	21
Laikinių apsaugos priemonių taikymo sąlygos	23
Ieškinio reikalavimų pagrįstumas	24
Grėsmė, kad arbitražinio teismo sprendimas bus tinkamai neįvykdytas.....	26
Laikinių apsaugos priemonių taikymas šaliai nepranešus	29
Laikinių apsaugos priemonių pakeitimas ir panaikinimas	32
Arbitražinio teismo paskirtų laikinių apsaugos priemonių pripažinimas ir vykdymas.....	35
Įrodymai arbitraže	41
Įrodymų užtikrinimas	46
Išvados.....	51
Literatūros sąrašas.....	52
Santrauka	57

Ižanga

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas¹ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas arba KAI) buvo parengtas remiantis Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos 1985 m. Pavyzdiniu tarptautinio komercinio arbitražo įstatymu² (toliau – UNCITRAL Pavyzdinis arbitražo įstatymas). Būtent pastarojo įstatymo pakeitimai, priimti 2006 metais, lemia būtinybę peržiūrėti šiuo metu galiojantį Komercinio arbitražo įstatymą, kad šalys, pasirinkusios ginčų sprendimą arbitražu, galėtų arbitražiniam teismui perduoti spręsti ne tik ginčą iš esmės, bet ir su juo susijusius procesinius klausimus.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas yra išnagrinėti laikinųjų apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonių taikymo komerciniame arbitraže problematiką: išsiaiškinti arbitražinio teismo kompetenciją taikyti laikinąsias bei įrodymų užtikrinimo priemones; nustatyti valstybinio teismo pagalbos apimtį taikant šias priemones; arbitražinio teismo priimtų procesinių sprendimų dėl laikinųjų apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonių priverstinio vykdymo tvarką.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas yra laikinųjų apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonių taikymo komerciniame arbitraže problematika. Siekiant atskleisti šių institutų specifiką, nagrinėjamas jų santykis su aktualiomis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³ (toliau – Civilinis proceso kodeksas arba CPK) normomis, analizuojamos parengto Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto⁴ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymo projektas) nuostatos, teismų praktika bei doktrina. Darbe plačiau nėra nagrinėjamos konkrečios laikinosios apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės.

Tyrimo metodai. Pasirinktai temai nagrinėti naudojami sisteminis, analitinis tyrimo metodai. Sisteminiis metodas naudojamas nagrinėjant laikinųjų apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonių taikymą komerciniame arbitraže analizuojant Komercinio arbitražo įstatyme, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse (toliau – Civilinis proceso kodeksas arba CPK), UNCITRAL Pavyzdiniame arbitražo įstatyme įtvirtintą reglamentavimą. Analitinis tyrimo metodas naudotas aiškinantis teisės normų turinį, analizuojant teismų praktiką, doktriną, darant apibendrinimus ir išvadas.

¹ Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

² UNCITRAL *Model Law on International Commercial Arbitration* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]

³ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁴ 2010, Nr. XIP-1985.

Šaltiniai. Daugiausia dėmesio skiriama Komercinio arbitražo įstatymui, UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymui, Civilinio proceso kodeksui, Komercinio arbitražo įstatymo projektui. Laikinių apsaugos priemonių ir įrodymų užtikrinimo priemonių taikymo aspektai analizuojami Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaruose, E. Laužiko, V. Mikelėno, V. Nekrošiaus civilinio proceso teisės vadovėliuose. Taip pat naudotasi ir užsienio šalių mokslininkų parašytomis knygomis, monografijomis ir straipsniais, iš kurių paminėtina J. F. Poudret ir S. Besson knyga, kurioje išsamiai analizuojamos įvairių užsienio valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatos nagrinėjama tema.

Laikinių apsaugos priemonių arbitraže samprata

Tarp sutarties šalių kilęs ginčas gali būti sprendžiamas teisme arba arbitraže. Komercinio arbitražo įstatymo 2 straipsnyje pateikiama arbitražo samprata, pagal kurią arbitražas – tai ginčo sprendimo būdas, kai fiziniai ar juridiniai asmenys, remdamiesi savo susitarimu, tarpusavio ginčui spręsti kreipiasi ar įsipareigoja kreiptis ne į valstybės teismą, o į jų susitarimu pasirinktą arba įstatymo nustatyta tvarka paskirtą trečiąją asmenį ar asmenis. Taigi, arbitražas yra teismo proceso alternatyva, kada dviejų šalių ginčą sprendžia jų susitarimu pasirinktas trečiasis asmuo ir jo sprendimo šalys įsipareigoja laikytis.

Arbitražinis susitarimas, viena vertus, panaikina teismo jurisdikciją, antra vertus, sukuria alternatyviąją – arbitražo jurisdikciją. Dėl to Komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje nustatyta, kad teismas, gavęs ieškinio pareiškimą klausimu, dėl kurio šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, bet kurios iš šalių reikalavimu atsisako jį priimti⁵. Šalių susitarimas perduoti ginčą nagrinėti arbitražiniame teisme nereiškia teisės dėl pažeistų teisių gynimo kreiptis į teismą paneigimo. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalyje taip pat nurodyta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jeigu yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti šalių taikos sutartį (4 punktas), arba šalys yra sudariusios susitarimą perduoti tą ginčą spręsti arbitražui (6 punktas).

Pažymėtina, kad skirtingai nei valstybinis teismas, arbitražinis teismas nenustato, kas teišus, o kas ne, bet siekia maksimaliai įvertinus ginčo šalių interesus, rasti optimalų ginčo sprendimo variantą ir jo pagrindu priimti sprendimą⁶. Šalys gali susitarti perduoti spręsti arbitražiniam teismui visus ar tam tikrus ginčus, kilusius ar galinčius kilti tarp jų dėl kokių nors konkrečių sutartinių ar kitokių santykių, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalykas. Pagal Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalį nearbitruotinių ginčų sąrašas apima ginčus, kylančius iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčus, susijusius su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei kylančius iš vartojimo sutarčių.

Pažymėtina, kad sprendimo, kuriuo iš esmės išsprendžiamas tarp šalių kilęs ginčas, priėmimas užtrunka, nesvarbu, kur – valstybiniame ar arbitražiniame teisme būtų nagrinėjamas. Teismo procesas, palyginti su arbitražo procesu, gali užtrukti ilgiau dėl

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“*, WTE Wassertechnik GmbH, Nr. 3K-3-116/2010, kat. 119.4; 119.9; 130.1.2; 132.

⁶ DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 22.

kelių priežasčių: teismams tenkančio didelio darbo krūvio, Civilinio proceso kodekse įtvirtintos galimybės skusti teismo priimtą sprendimą apeliacine, o esant šio kodekso 346 straipsnio 2 dalyje numatytiems pagrindams ir dėl galimybės peržiūrėti bylą kasacine tvarka. Be to, Civilinio proceso kodekso III dalies XVIII skyriuje nustatyti pagrindai gali būti pagrindų atnaujinti procesą jau užbaigtose civilinėse bylose.

Peržiūrėtas gali būti ne vien tik valstybinio teismo priimtas sprendimas. Procedūrinių normų nesilaikymas, teisės taikymo klaidos teisės doktrinoje išskiriami kaip pagrindai, kuriems esant arbitražinio teismo sprendimas gali būti peržiūrėtas⁷. Tačiau Lietuvos Respublikoje, priešingai nei, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, dėl arbitražinio teismo priimto sprendimo apeliacinis skundas negali būti paduodamas⁸. Remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 37 straipsnio trečioje ir penktoje dalyse išvardintais pagrindais arbitražinio teismo priimtas sprendimas gali būti apskustas Lietuvos apeliaciniam teismui ir prašoma jį panaikinti. Pagrindai, kuriais remiantis arbitražinio teismo sprendimas gali būti panaikintas, pavyzdžiui, šalies neinformavimas apie arbitražinį nagrinėjimą, sprendimo priėmimas dėl ginčo, nenumatyto arbitražiniame susitarime arba neatitinkančio jo sąlygų, arbitražinio teismo sudėties ar arbitražinio nagrinėjimo procedūros neatitikimas šalių susitarimui ir kiti, iš esmės gali būti siejami su valstybės teise kontroliuoti, ar arbitražo proceso metu buvo laikytasi fundamentalių sąžiningo proceso principų, taip pat imperatyviųjų teisės normų, įtvirtinančių pagrindinius ir visuotinai pripažintus teisės principus⁹.

Be to, arbitražo proceso operatyvumą taip pat lemia nustatyti bylų nagrinėjimo terminai. Kaip pavyzdį galima pateikti Vilniaus komercinio arbitražo teismo procedūros reglamento 38 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, kad ginčas iš esmės turi būti išspręstas priimant arbitražinio teismo sprendimą ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo bylos perdavimo arbitražiniam teismui dienos¹⁰. Tokį patį terminą nustato ir Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklių¹¹ 24 straipsnis. Jame taip pat įtvirtinta, kad motyvuotu arbitražo prašymu arba savo iniciatyva Tarptautinis arbitražo teismas gali pratęsti šį terminą, jei nusprendžia, kad tai yra būtina.

⁷ POUDRET, J. F; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet&Maxwell, 2007, p. 723.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *K. C. firma „Schwarz“ v. A.V. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-612/2004, kat. 124.

⁹ *Ibidem*

¹⁰ Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.reglamentas>> [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]

¹¹ International Chamber of Commerce. Rules of arbitration [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-01-31]. Prieiga per internetą: <http://www.iccwbo.org/uploadedFiles/Court/Arbitration/other/rules_arb_english.pdf> [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]

Reikėtų pažymėti, kad nesvarbu kur – valstybiniame teisme ar arbitražiniame teisme bus nagrinėjamas tarp šalių kilęs ginčas, pažeistų teisių atkūrimas yra galimas tik tuomet, kai bus užtikrinamas šalies naudai galimai palankaus sprendimo tinkamas įvykdymas. Priemonės pažeistai teisei apginti turi būti efektyvios, kad tiek valstybinio teismo, tiek arbitražinio teismo būsimo sprendimo įvykdymas nebūtų apsunkintas ar jo įvykdymas netaptų neįmanomas. Tokias neigiamas pasekmes gali lemti kitos šalies nesąžiningas elgesys – jai priklausančio turto sugadinimas, iššvaistymas, perleidimas tretiesiems asmenims¹². Siekiant užtikrinti realų tiek valstybinio teismo, tiek arbitražinio teismo sprendimo įvykdymą, taikomas laikinųjų apsaugos priemonių institutas.

Laikinųjų apsaugos priemonių sąvoka iki 2001 m. liepos 1 d., kada buvo pakeistas 1964 m. Civilinio proceso kodekso 155 straipsnis, nebuvo vartojama, o suprantama kaip ieškinio užtikrinimo priemonė¹³, kurių taikymas buvo siejamas su ieškinio pareiškimu teisme. Tuo tarpu, galiojančio Civilinio proceso kodekso 144 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tiek nepareiškus ieškinio, tiek ir bet kurioje civilinio proceso stadijoje. Vis dėlto, laikinųjų apsaugos priemonių sąvoka vartojama ne visuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Antai, Komercinio arbitražo įstatyme išliko ieškinio užtikrinimo priemonių sąvoka. Šiame įstatyme nurodoma galimybė ieškinio užtikrinimo priemonės taikyti ir iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios, todėl manytina, jog pastaroji sąvoka turėtų būti pakeista į platesnę laikinųjų apsaugos priemonių sąvoką, nesusiejančią šių priemonių taikymo su ieškinio pareiškimu. Vis dėlto, toliau šiame darbe kalbant apie galiojančio Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje įtvirtintą laikinųjų apsaugos priemonių reguliavimą bus vartojama jame nurodyta ieškinio užtikrinimo priemonių sąvoka.

Ir galiausiai, laikinosios apsaugos priemonės – tai priemonės, kuriomis siekiama išsaugoti faktinę ar teisinę padėtį iki kol ginčas turinčiame jurisdikciją jį nagrinėti teisme bus išspręstas iš esmės¹⁴. Laikinosios apsaugos priemonės taip pat gali būti apibūdintos kaip priemonės, skirtos šalies teisių apsaugai, kurios gali būti taikomos tol, kol valstybinio teismo ar arbitražinio teismo priimtas sprendimas bus įvykdytas.

Lietuvos teismų praktikoje laikinųjų apsaugos priemonių institutas aiškinamas kaip atsakovui ar jo turtui taikomos procesinės priemonės, kuriomis nesprenžiamas tarp šalių

¹² LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. Civilinio proceso teisė: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 387.

¹³ *Ibidem*, p. 388.

¹⁴ Europos Teisingumo Teismo 1992 m. kovo 26 d. sprendimas byloje C-261/90, *Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG*. Rink., p. I-2149, 34 punktas.

kilęs materialusis teisinis ginčas, bet siekiama geriau užtikrinti materialiujų teisių gynybą¹⁵. Procesinis teisinis laikinųjų apsaugos priemonių pobūdis lemia, kad¹⁶:

- pirma, laikinosios apsaugos priemonės yra laikino pobūdžio suvaržymai, jų taikymas yra ribotas laiko atžvilgiu ir jos galioja tik iki galutinio ginčo išsprendimo;
- antra, tokios priemonės taikomos prevenciniu tikslu, siekiant išvengti būsimo teismo sprendimo įvykdymo negalimumo arba pasunkėjimo;
- trečia, laikinosios apsaugos priemonės neturi nei prejudicinės, nei *res judicata* galios¹⁷. Taigi, išnykus būtinumui taikyti laikinąsias apsaugos priemones ar kitaip pasikeitus aplinkybėms, neužkertamas kelias nei atsakovui pateikti prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo, nei ieškovas, kurio prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių buvo atmestas, nepraranda teisės pakartotinai kreiptis dėl minėtų priemonių taikymo pasikeitus aplinkybėms, dėl kurių, jo manymu, šių priemonių taikymas tapo reikalingas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalgoje laikinosios apsaugos priemonės suskirstytos į šias kategorijas¹⁸:

- Konservacinės paskirties laikinosios apsaugos priemonės. Jomis užtikrinamas padėties, esančios bylos nagrinėjimo metu, stabilumas, išsaugomas *status quo*. Konservacinės paskirties laikinųjų apsaugos priemonių tikslas yra užkirsti kelią faktinių aplinkybių galimam pasikeitimui, dėl kurių būsimo sprendimo įvykdymas galėtų pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Tokios priemonės yra, pavyzdžiui, atsakovo nekilnojamojo daikto areštas, įrašas viešame registre dėl nuosavybės teisės perleidimo draudimo, kilnojamųjų daiktų, piniginių lėšų ar turtinių teisių, priklausančių atsakovui ir esančių pas atsakovą arba trečiuosius asmenis, areštas, atsakovui priklausančio daikto sulaikymas ir kt.
- Teisinius santykius laikinai sureguliuojančios laikinosios apsaugos priemonės, sudarančios sąlygas užtikrinti ginčo teisinių santykių normalų funkcionavimą, kol nėra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas. Tai gali būti laikinosios

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *ribotos atsakomybės bendrovė „Sevnaučflot“ v. žvejybinio kolektyvinio ūkio „Zimniaja Zolotica“*, Nr. 3K-3-20/2010, kat. 110.1, 124.6.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga AC-34-2, Teismų praktika Nr. 34, 2011.

¹⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje *K.S. v. M.T.*, Nr. 2SA-178-464-2010.

¹⁸ *Cit. op.* 15

apsaugos priemonės, pavyzdžiui, draudžiančios nutraukti sutartį iki bus išspręstas ginčas.

- Prevencinės priemonės, užkertančios kelią žalai ar kitiems neigiamiems padariniams atsirasti. Prie šios kategorijos priskiriamos laikinosios apsaugos priemonės, draudžiančios atsakovui dalyvauti tam tikruose sandoriuose, ar įpareigojimas atlikti veiksmus, užkertančius kelią žalai atsirasti ar padidėti.

Taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali prireikti ne vien ginčą nagrinėjant valstybiniame teisme, bet ir arbitražiniame teisme, nepaisant to, kad jame ginčai gali būti išnagrinėjami greičiau. Visgi, suteikiant asmenims galimybę kilusius ginčus spręsti ir arbitražiniame teisme, svarbu užtikrinti, kad šalys galėtų naudotis reikiamomis procesinėmis priemonėmis. Priešingai nei arbitražinis teismas, valstybinis teismas yra valdžios institucija, galinti duoti asmenims privalomus nurodymus. Tuo tarpu privatus arbitražo pobūdis lemia tai, kad nustatyti įpareigojimai privalomi tik ginčo šalims, bet ne tretiesiems asmenims. Kalbant apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymą iš karto galima pažymėti, kad pagal Lietuvos Respublikos nacionalinius teisės aktus arbitražinio teismo kompetencija taikyti šias priemones yra ribota, todėl, net ir pasirinkus arbitražinį ginčo nagrinėjimo būdą, be valstybinio teismo pagalbos gali būti neišsiverčiama.

Taigi, apibendrinant laikinąsias apsaugos priemones arbitraže galima apibūdinti kaip vienos šalies prašymu kitos šalies ar jos turto atžvilgiu arbitražinio teismo ir / arba valstybinio teismo taikomas procesines priemones, kuriomis siekiama užtikrinti realų pažeistų teisių atkūrimą.

Arbitražo proceso teisė

Arbitražo proceso metu sprendžiamas klausimas ne tik tarp arbitražinio susitarimo šalių kilusiam ginčui, bet ir dėl pačiam arbitražo procesui taikytinos teisės. Arbitražas vyksta šalių sutarta procedūra, tačiau ji negali prieštarauti arbitražui taikomai procesinei teisei (lot. *lex arbitri*)¹⁹. Šis klausimas tampa ypač aktualus arbitražui įgaunant tarptautinį pobūdį. Toliau bus siekiama išsiaiškinti, ar arbitražo procesinė teisė turi atitikti arbitražo vietos valstybės teisei ar, priešingai – ji nėra jos saistoma.

Kada šalys nėra nurodžiusios konkrečios teisės, taikytinos arbitražo procesui, tačiau yra nurodžiusios arbitražo vietą, paprastai tokiu atveju arbitražo proceso teise bus laikoma arbitražo vietos teisė. Antai, Komercinio arbitražo įstatyme yra įtvirtintas *lex loci arbitri* principas, kuris reiškia, jog arbitražo procesas turi atitikti arbitražo vietos teisę tiek arbitražui, jeigu jo vieta yra Lietuvos Respublikos teritorijoje, tiek atskiriems procesiniams veiksams, jeigu procesiniai veiksmai atliekami Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Arbitražo vietos teorijos šalininkai teigia, kad arbitražo procesiniams santykiams taikomi arbitražo vietos įstatymai, t. y. *lex loci arbitri*. Todėl nurodoma, kad ir laikinosios apsaugos priemonės turėtų būti taikomos pagal arbitražo vietos teisę. Nuostatų dėl minėtų priemonių taikymo nesant, arbitražinio teismo kompetencija galėtų būti nustatoma šalių susitarimu²⁰ (tačiau taikant konkrečias laikinųjų apsaugos priemones, turėtų būti atsižvelgiama į arbitražo vietos valstybės įstatymus, priešingu atveju, pritaikius kitokias nei taiko šios valstybės teismai laikinąsias apsaugos priemones, o kitai šaliai geranoriškai paskirtos priemonės (ar priemonių) nevykdant, kreipiantis į valstybinę teismą dėl nutarties ar sprendimo, kuriuo išsprendžiamas šis klausimas, priverstinio vykdymo, išlieka rizika, jog gali būti atsisakyta taikyti arbitražinio teismo paskirtą laikinąją apsaugos priemonę motyvuojant tuo, kad arbitražinis teismas apskritai neturėjo kompetencijos vienokią ar kitokią laikinosios apsaugos priemonę taikyti). Taip pat pažymima, kad arbitražo vietos pasirinkimas kartu lemia ir paklusimą arbitražo vietos valstybės įstatymams, įskaitant bet kokias privalomas nuostatas, susijusias su arbitražu. Literatūroje²¹ nurodoma, kad paklusimas arbitražo vietos valstybės įstatymams gali būti palyginamas su eismo taisyklių laikymusi – antai anglas, kuris įvažiuoja į Prancūzijos teritoriją privalo laikytis šioje valstybėje nustatytų taisyklių – važiuoti dešine kelio puse, duoti pirmumą transporto

¹⁹ *Cit. op.* 5, p. 79.

²⁰ *Cit. op.* 6, p. 521.

²¹ REDFERN, A., HUNTER, M. *Law and practice of international commercial arbitration 4th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 86, 87.

priemonėms, artėjančioms iš dešinės pusės ir bendrai laikytis eismo taisyklių, prie kurių jis ir nėra pripratęs. Nurodoma, kad tokiu būdu vairuotojas nepasirenka Prancūzijoje galiojančių eismo taisyklių. Tai ne pasirinkimo klausimas, nes jis tik nusprendė vykti į Prancūziją, kurios teisės pritaikymas seka automatiškai tik įvažiuavus į šios valstybės teritoriją. Taigi, arbitražo vietos pasirinkimas kartu lemia, jog bus privalomas jo vietos valstybės nacionalinių teisės aktų laikymasis.

Konkuruojanti su minėta *lex loci arbitri* doktrina yra delokalizacijos doktrina. Pagal ją, arbitražas nėra saistomas arbitražo vietos teisės. Tai aiškinama tuo, kad arbitražinio susitarimo šalių arbitražo vieta dažnai pasirenkama atsitiktinai, t. y. arbitražo vieta gali būti pasirenkama vien dėl to, kad, pavyzdžiui, joje nėra nei vienos iš arbitražinio susitarimo šalių verslo centro, arbitražo vieta gali būti pasirinkta ir dėl jos geografinės padėties (t. y. šios vietos gali būti niekaip nesusijusios su nei viena iš šalių). Delokalizacijos teorijos šalininkai nurodo, kad arbitražo vietos valstybė neturėtų kištis į arbitražo procesą, kada ginčas vyksta tarp šalių, neturinčių jokio ryšio su šia valstybe. Teigiama, kad arbitražo procesas nepriklauso nei nuo arbitražo vietos teisės, nei nuo konkrečios valstybės taikytinos teisės. Taip pat nurodoma, kad negali būti dvipakopės arbitražinio teismo sprendimo peržiūrėjimo sistemos, pagal kurią pirmiausia tikrinama dėl atitikties arbitražo proceso vietos teisei, o vėliau ir valstybės, kurioje kreipiamasi dėl arbitražinio teismo priimto sprendimo priverstinio vykdymo, teisei²².

1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo²³ (toliau – Niujorko konvencija) V straipsnio 1 dalies d punkte numatyta, jog arbitražo sprendimą pripažinti ar vykdyti gali būti atsisakyta, kai to prašo šalis, prieš kurią jis nukreiptas, tik tada, jei ši šalis pateikia tos vietos, kur prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentingoms institucijoms įrodymą, kad arbitražo sudėtis ar arbitražo procesas neatitiko šalių susitarimo, arba nesant tokio susitarimo, neatitiko tos šalies, kurioje vyko arbitražas, įstatymų. Iš šios nuostatos matyti, kad būtent šalių susitarimui dėl arbitražo sudėties ar arbitražo procesui taikytinų taisyklių teikiama pirmenybė, ir tik šio susitarimo nesant, tikrinama, ar arbitražo procesas atitiko jo vietos valstybės teisei. Taigi, iš šios normos negalima daryti išvados, kad Niujorko konvencija nepripažįsta delokalizacijos doktrinos. Delokalizacijos taisyklė įtvirtinta Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisyklių 15 straipsnyje²⁴. Jame nurodoma, kad arbitražo procedūra turi vykti laikantis šių taisyklių, o jei taisyklės tyli, šalių nustatytų, o susitarimo nesant – arbitražinio teismo

²² MOSES, M. L., *The principles and practice of international commercial arbitration*. United States of America: Cambridge university press, 2008, p. 55-57.

²³ Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208.

²⁴ *Cit. op.* 10.

nustatytų taisyklių, nepriklausomai nuo to, ar taip nustatant daroma nuoroda į arbitražui taikytiną nacionalinę proceso teisę. Šios doktrinos laikosi ir Prancūzijos teismai – pripažįstama, kad tarptautinis arbitražas nėra saistomas jokios valstybės teisinės sistemos, net ir arbitražo vietos valstybės²⁵.

Kokia – *lex loci arbitri* ar delokalizacijos doktrina turėtų būti taikoma tiesioginių ginčų sprendimo būdą pakeičiant virtualiu. Poreikį spręsti šį aktualų klausimą sąlygoja tai, kad vis daugiau sutarčių sudaromos šalims naudojantis moderniosiomis technologijomis, sudarančiomis galimybę nepertraukiamai bendrauti internetu. Šiuo būdu gali būti ne tik sudaromos sutartys, bet ir sprendžiami iš jų vykdymo kylantys ginčai. Virtualaus ginčų sprendimo būdo pasirinkimas gali lemti mažesnes laiko bei kaštų sąnaudas ir tuo šalims būti patogesnis. Tokiu atveju tiek šalių, tiek arbitrų buvimo vieta nesutampa, ji gali būti net skirtingose valstybėse. Doktrinoje teigiama, kad nustatant arbitražo vietą nereikalaujama, kad arbitražo procesas fiziškai vyktų šalių nurodytoje vietoje, todėl siūloma nustatyti arbitražo vietą ir laikytis imperatyvių joje nustatytų reikalavimų, nepaisant to, kad ginčas bus nagrinėjamas virtualioje erdvėje²⁶. Manytina, kad nors siūlymas tiek nustatyti arbitražo vietą, tiek laikytis jos imperatyvių teisės normų ir galėtų būti įvertintas greičiau kaip dirbtinis bandymas išspręsti klausimą dėl arbitražo procesui taikytinos teisės, vis dėlto reikėtų pažymėti, kad šie reikalavimai gali būti siejami su tolesniu arbitražinio teismo priimtų sprendimų pripažinimu ir vykdymu.

Manytina, kad šalys, pasirinkdamos arbitražo vietą, kartu išipareigoja laikytis arbitražo vietos valstybėje arbitražo vietos valstybės įstatymų. Valstybės, pripažindamos arbitražą kaip teismo alternatyvą, turi teisę kontroliuoti, kad arbitražo proceso metu būtų laikomasi sąžiningo proceso principų bei imperatyviųjų teisės normų. Todėl šalys prieš nutardamos, kokią arbitražo vietą pasirinkti, turi atsizvelgti ir į konkrečioje valstybėje įtvirtintą teisinį reguliavimą.

²⁵ Journal of International Arbitration, Kluwer law international, 2009, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://landoltandkoch.com/wp-content/uploads/2010/12/The-Enforcement-of-Awards-Anulled-in-their-Place-of-Origin-The-French-and-American-Perspectives.pdf>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]

²⁶ KAUFMANN-KOHLER, G., SCHULTZ, T. *Online dispute resolution: challenges for contemporary justice*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004, p. 167.

Arbitražinio teismo ir valstybinio teismo santykis taikant laikinasias apsaugos priemones

Kaip buvo minėta anksčiau, Lietuvos Respublikoje laikinasias apsaugos priemones, kuomet šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, gali taikyti ne vien arbitražinis, bet ir valstybinis teismas. Taigi, sudarius arbitražinį susitarimą teismo dalyvavimas arbitražo procese nėra visiškai eliminuojamas. Kreiptis į valstybinį teismą arbitražo proceso metu prireikia ne vien tik dėl minėtų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, bet ir įrodymų užtikrinimo, pasibaigus procesui – arbitražinio teismo sprendimo priverstinio vykdymo. Kada arbitražas pripažįstamas užsienio ir dėl arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje.

Nors ginčų sprendimas arbitraže pripažįstamas teismo proceso alternatyva, tačiau arbitrai veikia kaip privatūs asmenys, todėl neturi visų įgaliojimų (įskaitant ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymą), kokie yra suteikiami valstybiniam teismams, veikiantiems kaip valdžios institucijos.

Ilgą laiką buvo diskutuojama, ar arbitražinis teismas apskritai gali taikyti laikinasias apsaugos priemones. Vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra iki šiol. Galima pateikti keletą pavyzdžių. Teisė arbitražiniam teismui taikyti laikinasias apsaugos priemones įtvirtinta UNCITRAL Pavyzdiniame arbitražo įstatyme, Vokietijos nacionaliniuose teisės aktuose. Italijos teisėje yra įtvirtinta nuostata, kad arbitražinis teismas neturi teisės taikyti nei arešto, nei kitokios rūšies laikinųjų apsaugos priemonių, t. y. arbitražinis teismas šioje srityje jokių įgaliojimų apskritai neturi. Kai kurių valstybių (Jungtinės Karalystės, Nyderlandų Karalystės) nacionaliniuose teisės aktuose išskirtos konkrečios laikinosios apsaugos priemonės, kurias gali taikyti arbitražinis teismas, o ar šis teismas galės taikyti kitas laikinasias apsaugos priemones, paliekama nuspręsti proceso šalims²⁷. Toks šalių susitarimas dėl įgaliojimų taikyti laikinasias apsaugos priemones arbitražiniam teismui suteikimo gali būti sudaromas tiek prieš, tiek ir prasidėjus arbitražo procesui. Pastarųjų valstybių nacionaliniuose teisės aktuose laikinųjų apsaugos priemonių taikymo arbitraže reglamentavimas tuo ir baigiamas, sprendimo galią šiuo klausimu paliekant arbitražinio susitarimo šalims. Tuo tarpu Prancūzijos nacionaliniuose teisės aktuose nuostatos dėl arbitražinio teismo kompetencijos taikyti laikinasias apsaugos priemones nėra. Ir nors doktrinoje išsakoma nuomonė, kad tai yra numanoma arbitražinio teismo kompetencija, ši pozicija yra kritikuojama remiantis tuo, kad jai pagrįsti turi būti teisinis pagrindas.

²⁷ *Cit. op.* 6, p. 521, 522.

Pagal tai, kaip sprendžiami laikinųjų apsaugos priemonių taikymo arbitražo proceso metu klausimai, visas pasaulio valstybes siūloma suskirstyti į tris grupes. Pirmai grupei priskiriamos valstybės, kurių nacionalinė teisė numato, kad taikyti laikinąsias apsaugos priemones arbitražo procese yra išimtinė valstybės teismų kompetencija, todėl arbitražinis teismas tokių priemonių taikyti negali. Antrai grupei – valstybės, kurių nacionalinė teisė nustato, jog laikinųjų apsaugos priemonių taikymas arbitražo procese yra išimtinė arbitražinio teismo kompetencija. Į trečią grupę patenka valstybės, kurių nacionalinė teisė numato, jog taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali tiek valstybinis teismas, tiek arbitražinis teismas. Lietuva priskiriama trečiajai valstybių grupei²⁸.

Doktrinoje pateikiamas dar vienas skirstymas į grupes valstybių, kurios pripažįsta tiek arbitražinio teismo, tiek valstybinio teismo kompetenciją taikyti laikinąsias apsaugos priemones arbitražo procese. Pagal valstybinio teismo vaidmenį šiame procese skiriami šie modeliai: pirmasis nurodomas *court-subsidiarity* modelis, įtvirtintas Jungtinės Karalystės arbitražo įstatymo 44 straipsnio 5 dalyje²⁹, kurioje nurodoma, kad teismas gali priimti sprendimus tik tuomet, kai arbitražinis teismas neturi kompetencijos ar negali tinkamai atlikti veiksmų. Pripažįstama, kad pirmiausia dėl laikinųjų apsaugos priemonių turi būti kreipiamasi į arbitražinį teismą, tuo tarpu teismo dalyvavimas yra antraeilis. Pagal antrąjį *free-choise* modelį – arbitražinio susitarimo šalys yra laisvos pasirinkti – į valstybinį ar arbitražinį teismą kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo arbitražo proceso metu, išskyrus atvejus, kai šalys susitaria kitaip³⁰. Galima papildyti šį skirstymą išskiriant dar vieną grupę, į kurią patektų valstybės, pagal kurių nacionaliniuose įstatymuose įtvirtintas nuostatas arbitražinio teismo dalyvavimas taikant laikinąsias apsaugos priemones yra antraeilis. Šiai grupei būtų galima priskirti galiojančioje Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje įtvirtintą reguliavimą, pagal kurį pats arbitražinis teismas gali taikyti tik vieną laikinosios apsaugos priemonę.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad ne visos valstybės savo nacionaliniuose teisės aktuose laikinųjų apsaugos priemonių taikymo arbitraže klausimus reguliuoja vienodai. Kai kurios nuostatos nepagrįstai riboja arbitražinio teismo kompetenciją taikyti minėtas priemones. Tai galima pagrįsti tuo, kad sudarant arbitražinį susitarimą šalys siekia visus tarp jų kilusius ar galinčius ateityje kilti ginčus (bei su jais susijusius procesinius

²⁸ BLANCH, J. *Interim Measures in International Arbitration and the UK Courts – the Current Position*. *International Arbitration Law Review*, 2003, Vol. 5, No 3, p. 77 (cituojiama pagal MIKELĖNAS, V. *Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika*. *Justitia*, 2006 m. Nr. 2 (60), p. 27.)

²⁹ Arbitration Act 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/44>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]

³⁰ SCHAEFER, J. K. *New solutions for interim measures of protection in international commercial arbitration: English, German and Hong Kong law compared* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/22/art22-2.html>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]

klausimus) perduoti spręsti būtent arbitražiniam teismui, o valstybė, pripažįstanti arbitražą teismo proceso alternatyva, ir suteikianti teisę ginčą jam spręsti iš esmės, nepagrįstai riboja arbitražinio teismo kompetenciją nagrinėti su ginču susijusius procesinius klausimus. Žinoma, reikia pripažinti, kad lyginant su valstybiniu teismu, arbitrai yra privatūs asmenys ir neturi teisės duoti privalomų nurodymų tretiesiems asmenims, tačiau, manytina, kad ginčo šalims susitarus dėl arbitražinio teismo įgaliojimų taikyti laikinas apsaugos priemones, nacionaliniuose teisės aktuose neturėtų likti apribojimų arbitražiniam teismui taikyti vienokią ar kitokią laikinąją apsaugos priemonę ginčo šalies atžvilgiu, t. y. nurodant jai įvykdyti konkrečias laikinas apsaugos priemones. Be to, šalys alternatyvų ginčo sprendimo būdą pasirenka dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, arbitražo proceso konfidencialumo, operatyvumo ir tokiu būdu siekia dalyvauti tik viename procese. Tačiau prireikus taikyti laikinas apsaugos priemones šalys iš esmės dalyvauja dvejuose – arbitražinio teismo procese, kuriame tarp šalių kilęs ginčas nagrinėjamas iš esmės, ir valstybinio teismo procese – dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Dar vienas argumentas už kompetencijos arbitražiniam teismui suteikimą taikyti laikinas apsaugos priemones yra tai, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas dažnai siejamas su operatyviu šio klausimo išnagrinėjimu, tuo tarpu kreipimosi į valstybinį teismą tvarkos išsiaiškinimas (teisingumo, procesinių dokumentų turiniui keliamų reikalavimų) gali užtrukti bei pareikalauti papildomų išlaidų – CPK 80 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad už prašymus taikyti laikinas apsaugos priemones arba įrodymų užtikrinimo ar rinkimo priemones, kurios susijusios su nacionaliniuose ar užsienio arbitražuose arba užsienio teismuose nagrinėjamomis bylomis, taip pat kurios susijusios su nacionaliniuose ar užsienio teismuose nagrinėtinomis bylomis (iki ieškinio atitinkamam teismui ar arbitražui pareiškimo), mokamas dviejų šimtų litų žyminis mokestis.

Nesant Komercinio arbitražo įstatyme įtvirtintos arbitražinio teismo kompetencijos visiškai apimti taikyti laikinųjų apsaugos priemonių ginčo šalių atžvilgiu, be to, atsižvelgiant į tai, kad Komercinio arbitražo įstatymas numato galimybę arbitražiniam teismui įpareigoti kitą šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti tik tada, jei šalys nėra susitarusios kitaip, arbitražinio teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimas be valstybinio teismo pagalbos tampa praktiškai neįmanomas.

Laikinių apsaugos priemonių taikymas pagal Komercinio arbitražo įstatymą

Prireikus laikinas apsaugos priemones taikyti iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios ar arbitražo proceso metu, jeigu jo vieta yra ar atskiri procesiniai veiksmai atliekami Lietuvos Respublikos teritorijoje, neatsižvelgiant į ginčo šalių pilietybę ar nacionalinę priklausomybę, taip pat į tai, ar arbitražo procesą organizuoja nuolatinė arbitražo institucija, ar ne, laikinių apsaugos priemonių taikymą reglamentuojantys teisės aktai, be Komercinio arbitražo įstatymo, yra Civilinio proceso kodeksas bei tarptautinės sutartys (vienoje iš nagrinėtų bylų, kuomet ginčo šalys buvo sudariusios arbitražinį susitarimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jūrų laivo areštą kaip laikinosios apsaugos priemonę taikė remdamasis ne Civilinio proceso kodekso normomis, bet vadovaudamasis 1952 m. tarptautine konvencija „Dėl kai kurių taisyklių, susijusių su jūrų laivų areštu, suvienodinimo, kurią Lietuvos Respublika ratifikavo 2002 m. kovo 26 d.³¹“).

Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnyje numatyta, kad šalies kreipimasis į teismą iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios arba jo metu prašant imtis priemonių ieškiniui užtikrinti ir teismo nutartis dėl tokių priemonių taikymo nėra nesuderinama su arbitražiniu susitarimu. Iš šios nuostatos seka, kad arbitražinio susitarimo sudarymas neužkerta kelio kreiptis į teismą dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo. Ir nors Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad susitariančios valstybės teismas, jeigu į jį patenka ieškinyje tokiu klausimu, dėl kurio šalys sudarė arbitražinį susitarimą, turi, vienai iš šalių prašant, pasiūsti jas į arbitražą, jeigu nenustato, kad minėtas susitarimas yra negaliojantis, neteko galios ar negali būti įvykdytas. Ši nuostata netaikoma tuo atveju, kai arbitražinio susitarimo šalis valstybės teismui pateikia prašymą dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo. Tokia Niujorko konvencijos II straipsnio 3 dalies taikymo praktika atitinka šios konvencijos *travaux préparatoires*³².

Dėl teismo galimybės taikyti laikinas apsaugos priemones, kuomet šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą yra pasisakęs ir Europos Teisingumo Teismas (dabar – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas). Nagrinėdamas klausimą dėl jurisdikcijos dėl laikinių apsaugos priemonių ginče, kuris buvo perduotas spręsti arbitražiniam teismui, nusprendė, kad kai šalių susitarimas dėl teismų jurisdikcijos atsisakymo iš sutarties kylančiuose ginčiuose galioja ir jos yra perdavusios ginčus spręsti arbitražiniam teismui, nė vienos valstybės teismas neturi jurisdikcijos spręsti bylos iš esmės Briuselio

³¹ *Cit. op.* 14.

³² VAN DEN BERG, A. J. *New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2005, p. 232.

konvencijos³³ prasme³⁴. Tuo tarpu iš nurodyto sprendimo negalima daryti išvados, kad teismai nesprenžia dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tuo atveju, jei byla jau yra ar gali būti pradėta nagrinėti iš esmės arbitražiniame teisme.

Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismų praktikoje nurodoma, kad arbitražinio susitarimo sudarymas neužkerta kelio šalims kreiptis į valstybinį teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo³⁵. Antai, Kauno apygardos teismas nagrinėdamas klausimą dėl minėtų priemonių taikymo, kuomet šalys buvo susitarusios iš sutarties kilusį ginčą spręsti Stokholme, Švedijoje, pagal Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo taisykles, kurių 23 straipsnyje numatyta alternatyva prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones tiek bylą nagrinėjančio arbitražo, tiek kompetentingo teismo, pripažino nepagrįstu pareiškėjo argumentą, jog arbitražinio susitarimo sudarymas kartu reiškia ir tai, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas turėjo būti sprendžiamas arbitraže³⁶.

Kita norma, skirta ieškinio užtikrinimo priemonėms taikyti arbitražo proceso metu, yra įtvirtinta Komercinio arbitražo įstatymo 20 straipsnyje. Joje numatyta, kad jeigu šalys nesusitarė kitaip, arbitražinis teismas gali bet kurios iš jų prašymu įpareigoti kitą šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti. Arbitražinis teismas gali bet kurios iš ginčo šalių prašymu kreiptis į arbitražinio teismo vietos apylinkės teismą dėl ieškinio užtikrinimo, jeigu šalių susitarimas nenumato ko kita. Kaip matyti iš šios normos, Komercinio arbitražo įstatyme yra įtvirtinta ribota arbitražinio teismo kompetencija taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Ir nors šis įstatymas buvo parengtas vadovaujantis UNCITRAL parengtu 1985 m. redakcijos Pavyzdiniu arbitražo įstatymu, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas sureguliuotas nukrypstant nuo šio įstatymo 17 straipsnio, kuriame buvo numatyta, kad jei šalys nėra susitarusios kitaip, arbitražinis teismas šalies prašymu gali kitai šaliai taikyti tokią laikinąją apsaugos priemonę, kokią jis manys esant reikalinga. Šioje normoje, priešingai nei Komercinio arbitražo įstatymo 20 straipsnyje, nėra išskirtos konkrečios laikinosios apsaugos priemonės, kurias gali taikyti arbitražinis teismas.

Galima pritarti doktrinoje išsakytam siūlymui šiuos neatitikimus pašalinti Komercinio arbitražo straipsnį aiškinant taip, kad jis atitiktų UNCITRAL Pavyzdinį

³³ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo pakeitė iki tol galiojusią Briuselio konvenciją.

³⁴ Europos Teisingumo Teismo 1998 m. lapkričio 17 d. sprendimas byloje C-391/95, *Van Uden Maritime BV v. Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line and others* (1998), ECR I-07091.

³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje AS „Pareks banka“ v. uždarosios akcinės bendrovės „Parex lizingas“, Nr. 2-249/2004.

³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Ashapura Minechem Ltd v. akcinė bendrovė „Kauno tiekimas“*, Nr. 2-456/2010.

arbitražo įstatymą³⁷. Tokiu būdu aiškinant Komercinio arbitražo įstatymą reikėtų pripažinti, kad arbitražinis teismas gali taikyti ir kitas laikinasias apsaugos priemones, suderinamas su arbitražinio teismo kompetencija³⁸. Tačiau neaišku, kaip teismai vertintų pateiktą prašymą dėl arbitražinio teismo paskirtos kitokios nei numatyta Komercinio arbitražo įstatyme ieškinio užtikrinimo priemonės priverstinio vykdymo, t. y. teismas galėtų atsisakyti patenkinti pateiktą prašymą nurodydamas, kad KAĮ 20 straipsnyje įtvirtinta norma yra imperatyvi ir arbitražiniam teismui kompetencijos taikyti kitų rūšių ieškinio užtikrinimo priemonių, nei numatyta galimybė įpareigoti šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti, nesuteikia.

³⁷ *Cit. op.* 11.

³⁸ *Ibidem.*

Laikinių apsaugos priemonių taikymas

Kadangi laikinių apsaugos priemonių taikymo tvarka, kuomet šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, skiriasi priklausomai nuo arbitražo proceso stadijos, toliau bus analizuojamas laikinių apsaugos priemonių taikymas iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios, arbitražinio nagrinėjimo metu bei arbitražo procesui pasibaigus.

Komercinio arbitražo įstatymo 24 straipsnyje nurodyta, kad jeigu šalys nesusitaria kitaip, arbitražinio nagrinėjimo procedūra laikoma pradėta tą dieną, kurią atsakovas gavo pranešimą dėl ieškinio perdavimo arbitražui nagrinėti. Vis dėlto, arbitražinio nagrinėjimo pradžia laikinių apsaugos priemonių taikymo atveju turi būti siejama ne vien tik su minėto pranešimo atsakovui įteikimu, bet ir su arbitrų paskyrimu, kadangi tik šalių nustatyta tvarka suformuotas arbitražinis teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Dėl šalių nesutarimo, koks arbitras turi spręsti kilusį ginčą, taip pat atsakovui atsisakius bendradarbiauti formuojant arbitražinį teismą, ar jų paskirtiems arbitrams nesutariant dėl trečiojo skyrimo, arbitražinio teismo sudėties formavimo procedūra gali užtrukti. Siekiant to išvengti, numatyta dėl šių klausimų sprendimų galimybė kreiptis į arbitražo pirmininką su prašymu paskirti arbitrą (KAĮ 14 straipsnio 4, 5 dalys).

Taigi, iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali tik valstybinis teismas (Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnis, UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo 9 straipsnis), kadangi ginčą nagrinėsiantis arbitražinis teismas objektyviai to padaryti negali, t. y. dar nėra paskirti arbitrai. Doktrinoje yra siūlymų numatyti atskirą reguliavimą dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios nesikreipiant į valstybinį teismą³⁹. Prašymo dėl minėtų priemonių taikymo svarstymas galėtų būti perduotas nagrinėti, pavyzdžiui arbitražo teismo pirmininkui.

Arbitražinis teismas spręsti tarp šalių kilusį ginčą bei su juo susijusius klausimus gali tik nuo jo suformavimo momento. Taigi arbitražinio nagrinėjimo metu laikinąsias apsaugos priemones gali taikyti ir arbitražinis, ir valstybinis teismas. Skirtingai nei yra nurodyta galiojančioje Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje, šio įstatymo projekto 20 straipsnio 4 dalyje pateiktas platus sąrašas laikinių apsaugos priemonių, kurias gali taikyti arbitražinis teismas. Nurodyta, kad arbitražinis teismas turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurios arbitražo proceso metu įpareigotų šalį išlaikyti esamą faktinę

³⁹ BUCY, D. R. *How to Best Protect Party Rights: The Future of Interim Relief in International Commercial Arbitration Under the Amended UNCITRAL Model Law*. American University International Law Review 25, no. 3 (2010):579-609 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: < <http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=auilr> > [Žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.]

padėti; arba užkirstų kelią žalai atsirasti ar padidėti ar kitaip pakenkti arbitražo procesui; arba įpareigotų šalį pateikti piniginių užstatą, banko ar draudimo garantiją, iš kurių galėtų būti patenkintas vėlesnis arbitražo teismo sprendimas; arba padėtų išsaugoti ginčo sprendimui svarbius įrodymus. Tuo tarpu, kaip buvo jau minėta, pagal galiojančią KAI redakciją arbitražinis teismas gali taikyti tik vienintelę ieškinio užtikrinimo priemonę – įpareigoti šalį sumokėti užstatą ieškiniui užtikrinti, o dėl kitų priemonių pritaikymo arbitražinio nagrinėjimo metu pati šalis arba jos prašymu arbitražinis teismas gali kreiptis į kompetentingą valstybinį teismą.

Kreipimasis į arbitražinį teismą, kad pastarasis pateiktų prašymą valstybiniam teismui, manytina, nėra itin efektyvus modelis taikyti laikinąsias apsaugos priemones ypač todėl, kad laikinosios apsaugos priemonės suponuoja greitą šio klausimo išsprendimo būtinybę. Tuo tarpu nurodytu atveju klausimo išnagrinėjimas pirmiausia arbitražiniame teisme, po to valstybiniame – gali užtrukti. Tai, kad prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių turi būti išspręstas neatidėliotinai, nurodyta ir Civilinio proceso kodekso 147 straipsnio 1 dalyje, kurioje, be kita ko, nurodoma, kad teismas prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo išsprendžia nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos.

Taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali prireikti ir tuomet, kai bylos nagrinėjimas arbitražiniame teisme iš esmės yra baigtas ir yra priimtas arbitražinio teismo galutinis sprendimas. Tuo tarpu pagal Komercinio arbitražo įstatymo nuostatas, arbitražinio teismo įgaliojimai pasibaigia ginčą išsprendus iš esmės ar nutraukus arbitražinį nagrinėjimą, išskyrus šio įstatymo 36 straipsnyje ir 37 straipsnio 7 dalyje numatytus atvejus. Taigi, pasibaigus arbitražiniam nagrinėjimui prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo turi būti pateikiamas valstybiniam teismui.

Taigi, lyginant su esamu reguliavimu, pagal kurį arbitražinis teismas jeigu šalys nesusitaria kitaip, gali taikyti tik vieną laikinosios apsaugos priemonę – bet kurios iš šalių prašymu įpareigoti kitą šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti, manytina, jog Komercinio arbitražo įstatymo projekte išplėsta arbitražinio teismo kompetencija taikyti tokias laikinąsias apsaugos priemones, kokių gali prireikti, neapsiribojant konkrečių priemonių išvardinimu, turėtų supaprastinti arbitražo procesą, ta prasme, kad nei šalims, nei jų prašymu arbitražiniam teismui neberekėtų papildomai kreiptis į valstybinį teismą pagalbos dėl kitokių, nei įpareigojimo kitą šalį sumokėti piniginių užstatą, skyrimo, dėl ko arbitražo procesas taptų efektyvesnis, o laikinųjų apsaugos priemonių taikymas – operatyvesnis.

Teisingumas

Buvo nurodyta, kad laikinąsias apsaugos priemones gali taikyti ir valstybinis teismas, taigi toliau svarbu išsiaiškinti, kuris valstybinis teismas yra kompetentingas šiuos klausimus nagrinėti.

Komerčio arbitražo įstatyme numatyta, kad prašymus dėl ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo nagrinėja apylinkių teismai, neatsižvelgiant į tai, kurioje valstybėje yra arbitražo vieta. Prašymas apylinkės teismui paduodamas pagal atsakovo ar jo turto buvimo vietą. Tuo atveju, kai bet kurios iš ginčo šalių prašymu į teismą kreipiasi arbitražo teismas – arbitražo vietos buvimo teismui, jeigu šalių susitarimas nenumato ko kita⁴⁰.

Nors Komerčio arbitražo įstatyme minimas tik apylinkių bei Lietuvos apeliacinio teismo dalyvavimas arbitražo procese, teismų praktikoje⁴¹, buvo nurodoma, jog prašymai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo turi būti paduodami kompetentingam teismui vadovaujantis rūšinio teisingumo taisyklėmis, įtvirtintomis Civilinio proceso kodekso 26 ir 27 straipsniuose. Pagal šias normas prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėdavo pirmosios instancijos teismai: arba apylinkių, arba apygardų teismai, priklausomai nuo ieškinio sumos dydžio. Teismų praktika šiuo klausimu nebuvo nuosekli. Būta atvejų, kada teismai priimti prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių atsisakė motyvuodami tuo, kad „CPK nustato tik arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje nagrinėjimo tvarką, o kitus klausimus reglamentuoja specialusis CPK atžvilgiu Komerčio arbitražo įstatymas. Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šis įstatymas reguliuoja teisinius santykius, susijusius su šalių susitarimu arbitražo tvarka spręsti iškilusius ar galinčius iškilti ginčus, taip pat su ginčų nagrinėjimu, arbitražo sprendimų priėmimu bei vykdymu, Lietuvos Respublikos teismų įgaliojimais arbitražo srityje, ir kitus su arbitražu susijusius santykius. Lietuvos Respublikos komerčio arbitražo įstatymo 12 straipsnis numato, kad šalis gali kreiptis į teismą iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios arba jo metu prašant imtis priemonių ieškiniui užtikrinti. Pagal to paties įstatymo 8 straipsnio 1 dalį, pareiškimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo turi nagrinėti arbitražinio teismo vietos apylinkės teismai“⁴².

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teismų praktiką, pagal kurią prašymai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo buvo paduodami teismui pagal ieškinio sumos

⁴⁰ *Cit. op. 7*, p. 395.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. G. S. v. S. V. A., O. D., A. M., V. M.*, Nr. 3K-8/1999, kat. 45.

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rempaka“ v. Latvijos įmonė SIA „RKS-Technologija“* Nr. 2-548/2006.

dydį, pripažino netinkama, nurodydamas, kad Komercinio arbitražo įstatyme yra imperatyviai sureguliuotas prašymų dėl ieškinio užtikrinimo priemonių teisingumas apylinkės teismui, o ieškinio suma nustatyto teisingumo nekeičia ir nenustato apygardos teismų jurisdikcijos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra procesinio pobūdžio ir išvestinis iš byloje pareikšto materialinio reikalavimo ir kadangi ginčo sudėtingumą lemia pareikštas materialinis reikalavimas, o ne iš jo galintis kilti procesinis reikalavimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Tuo tarpu rūšinis teisingumas tarp apylinkių ir apygardų teismų grindžiamas ginčo sudėtingumu⁴³.

Nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui⁴⁴ laikinųjų apsaugos priemonių taikymas, kuomet šalys yra sudariusios arbitražinį susitarimą, buvo sureguliuotas detaliau ir nurodyta, kad prašymas iki ieškinio pareiškimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kurios susijusios su užsienio teisme arba užsienio ar nacionaliniame arbitraže nagrinėtina byla, taikymo paduodamas apylinkės teismui pagal atsakovo arba jo turto buvimo Lietuvoje vietą.

Vis dėlto, reikėtų pažymėti, kad net ir esant sudarytam arbitražiniam susitarimui viena iš šalių gali kreiptis į kompetentingą valstybinį teismą ir kitai šaliai, nesiremiant arbitražiniu susitarimu, ginčas bus nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme pagal rūšinio teisingumo taisyklę⁴⁵, t. y. jeigu ieškinio suma neviršys vieno šimto penkiasdešimties tūkstančių litų, pareikštą ieškinį nagrinės vienas iš apylinkės teismų, priešingu atveju – atitinkamas apygardos teismas. Todėl prašymų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo iki pareiškiant ieškinį (t. y. kuomet dar nėra žinoma, kur bus nagrinėjama byla) turėtų būti nagrinėjamas teisme, kuriam jis būtų teisingas nesiremiant arbitražiniu susitarimu.

Teisingumas pasibaigus arbitražiniam nagrinėjimui sprendžiamas kiek kitaip. Teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo kaip procesinis reikalavimas turi būti paduodamas tam teismui, kuris nustatomas atsižvelgiant į materialinį reikalavimą, kuris buvo ar gali būti pareikštas. Nurodoma, kad prašymus dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvoje, kuris yra materialinis reikalavimas, nors ir turintis daug procesinio reikalavimo bruožų,

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltik vairs“ v. ribotos atsakomybės bendrovė (OOO) „Arves velo“, Nr. 3K-3-345/2011, kat. 94.2.1.; 110.6; 132.

⁴⁴ Valstybės žinios, 2011, Nr. 85-4126.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“, Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1, 132.

pirmąją instanciją nagrinėja tik Lietuvos apeliacinis teismas, todėl ir prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių, būdamas papildomas procesinis reikalavimas lyginant jį su prašymu dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvoje, gali būti paduotas taip pat tik Lietuvos apeliaciniam teismui, nepriklausomai nuo to, ar pati užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvoje procedūra buvo pradėta, ar ne⁴⁶.

Laikinių apsaugos priemonių taikymo sąlygos

Kaip buvo minėta anksčiau, laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio pareiškimo arbitraže gali taikyti tik teismas, todėl būtina išsiaiškinti kokiais atvejais prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo teismo bus įvertintas kaip pagrįstas, pateikiant jį teismui iki ieškinio pareiškimo arbitraže, bei jau prasidėjus arbitražiniam nagrinėjimui.

Laikinosiomis apsaugos priemonėmis iki ieškinio pareiškimo siekiama užtikrinti, kad ieškovas galėtų tinkamai pasiruošti bylai bei pradėti procesą, o atsakovui nebūtų sudarytos sąlygos iki ieškinio pareiškimo atlikti veiksmus, kurie sukliudytų būsimam ir jam galbūt nepalankiam teismo sprendimo įvykdymui ar padidintų žalą⁴⁷. Civilinio proceso kodekse nurodyta, kad paduodamas prašymą pareiškėjas turi nurodyti priežastis, dėl kurių ieškinys nebuvo pareikštas kartu su prašymu, pateikti įrodymus, patvirtinančius grėsmę pareiškėjo interesams bei sumokėti vieno tūkstančio litų užstatą (147 straipsnio 3 dalis).

Teismų praktikoje nurodoma, kad taikant laikinąsias apsaugos priemones ieškinio pagrįstumas negali būti įvertintas, todėl yra svarbios kitos aplinkybės:

- pirma, ar yra grėsmė, kad galimas palankus ieškovui sprendimas bus neįvykdytas ar įvykdymas pasunkės;
- antra, priežastys, dėl kurių ieškinys nėra pateiktas;
- trečia, įrodymai, patvirtinantys, kad jau prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones momentu yra kilusi (ar galbūt kils) grėsmė jo turtiniams interesams tuo atveju, jei laikinosios apsaugos priemonės nebus pritaikytos⁴⁸.

Taip pat pabrėžiama, kad kai prašoma laikinąsias apsaugos priemones taikyti nepareiškus ieškinio, teismas šį klausimą sprendžia neturėdamas ieškinio ir negalėdamas ne tik preliminariai (lot. *prima facie*) įvertinti pareikštų reikalavimų, bet netgi apskritai

⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *tarptautinė privati unitarinė įmonė Solibel AO „N.F. Solid“ v. R. K.*, Nr. 2-1405/2009.

⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Plienai“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Nordlift“*, Nr. 2-839/2009.

⁴⁸ *Cit. op.* 15.

sprešti dėl ieškovo tinkamumo. Todėl turi būti atidžiai įvertinamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslingumas, galimi padariniai, kurie kiltų ieškovui, jeigu laikinosios apsaugos priemonės nebūtų pritaikytos, o ieškinys būtų patenkintas, ir padarinius, kurie kiltų atsakovui, jeigu laikinosios apsaugos priemonės būtų pritaikytos, o ieškinys atmestas⁴⁹.

Vis dėlto sistemiškai aiškinant CPK 144 ir 147 straipsnius, darytina išvada, kad pareiškėjas net ir paduodamas prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio pareiškimo turėtų pateikti įrodymus, leidžiančius teismui įsitikinti reikalavimo teisės realumu ir atsakovo tinkamumu.

Arbitražinio nagrinėjimo metu laikinąsias apsaugos priemones gali taikyti tiek arbitražinis, tiek valstybinis teismas. Komercinio arbitražo įstatyme nurodoma, kad arbitražinis teismas įpareigoti kitą šalį sumokėti atitinkamą piniginių užstatą ieškiniui užtikrinti gali tik tuo atveju, jei šalių susitarimas nenustato ko kita. Taigi, šios ieškinio užtikrinimo priemonės taikymo sąlygas nustato šalys. Tuo tarpu prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kuomet į teismą kreipiasi tiek pati šalis, tiek jos prašymu arbitražinis teismas turi atitikti Civilinio proceso kodekso keliamus reikalavimus.

Pagal Civilinio proceso kodekso 144 straipsnį, asmuo, kreipdamasis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, turi: pirma, tikėtinai pagrįsti savo ieškinio reikalavimą, ir, antra, įrodyti, kad nesiėmus šių priemonių teismo sprendimas gali pasunkėti ar pasidaryti nebeįmanomas. Kiekvieną iš jų aptarsime detaliau.

Ieškinio reikalavimų pagrįstumas

Iki 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojusių Civilinio proceso kodekso pakeitimų, 144 straipsnio, reglamentuojančio laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindą, 1 dalyje buvo nurodyta, kad teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas.

Taigi, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nebuvo siejamas su ieškinio pagrįstumo išankstiniu vertinimu. Tačiau teismų praktikoje buvo nurodoma, kad „iš CPK 144 straipsnio 1 dalyje suformuluoto laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindo matyti, kad teismas, taikydamas tokias priemones, pirmiausia turėtų nustatyti, ar yra tikimybė, jog bus priimtas ieškovui palankus sprendimas. Jei preliminariai (lot. *prima*

⁴⁹ *Ibidem.*

facie) įvertinęs pareikštus reikalavimus ir pateiktus įrodymus teismas susidaro nuomonę, kad ieškovui palankus sprendimas negalėtų būti priimtas, kartu tampa aišku, jog negalėtų pasunkėti arba tapti negalimas ir tokio sprendimo įvykdymas⁵⁰. Taigi, net iki Civilinio proceso kodekso pakeitimų įsigaliojimo nagrinėjant prašymus taikyti laikinąsias apsaugos priemones buvo atsižvelgiama į reikalavimo pagrįstumą siekiant įsitikinti, ar išnagrinėjus bylą iš esmės, galėtų būti priimtas ieškovui palankus teismo sprendimas.

Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje nurodoma, kad preliminariniai (lot. *prima facie*) ieškovo pareikšto reikalavimas vertinamas siekiant nustatyti, ar ieškovas nurodė pakankamai aplinkybių, kurios tikėtinais pagrindžia pareikštą reikalavimą. Tačiau ieškinio tikėtinumo įvertinimas neturi būti siejamas su bylos nagrinėjimu iš esmės, nes tai tik sudaro pagrindą įvertinti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindą. Taigi, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas byloje neturi prejudicinės galios nei bylos nagrinėjimui iš esmės, nei pakartotiniam klausimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sprendimui, t. y. bylos nagrinėjimo metu surinkus papildomą medžiagą, įvertinus šalių papildomus argumentus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas gali būti nagrinėjamas iš naujo.

UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo 17 straipsnyje (1985 m. redakcijos) laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nebuvo siejamas su ieškinio reikalavimo pagrindimu. Po pakeitimų, atliktų 2006 metais, UNCITRAL pavyzdinio arbitražo įstatymo 17A straipsnio, nustatančio laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas, 1 dalies b punkte taip pat nurodoma, kad prašanti laikinųjų apsaugos priemonių šalis turi tikėtinais pagrįsti savo reikalavimą bei, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymas neturi įtakos galutiniam arbitražinio teismo sprendimui. Svarstant šio straipsnio projektą buvo siūloma atsisakyti reikalavimo įvertinti ieškinio pagrįstumą, grindžiant tuo, kad, pirma, laikinųjų apsaugos priemonių gali prireikti imtis neatidėliotinai, tuo tarpu ieškinio pagrįstumo vertinimas vilkina sprendimo šiuo klausimu priėmimą ir, antra, dėl klausimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo išsprendimo galimo traktavimo kaip prejudicinio sprendimo byloje priėmimo⁵¹. Vis dėlto manytina, kad šių siūlymų buvo pagrįstai atsisakyta, kadangi nustatytas reikalavimas pagrįsti prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atsižvelgiant į tai, kad šios priemonės visada yra susijusios su tam tikrais suvaržymais, padės užtikrinti kitos šalies teisių apsaugą.

⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Icor“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Ozantis“, A. J. , H. E. , K. T. A. , R. B. , W. W.*, Nr. 2-2174/2010.

⁵¹ UNCITRAL, Yearbook, volume XXXVII: 2006, 2011 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.] prieiga per internetą <http://www.cndci.org/pdf/english/yearbooks/yb-2006-e/10-56796_ebook_2006_e.pdf> [žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]

Komercinio arbitražo įstatymo projekto 21 straipsnyje nurodyta, kad šalis, prašanti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, turi pateikti įrodymus, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių bus apribota šalies teisė į tinkamą arbitražo procesą ar pasunkės, ar taps neįmanomu arbitražo teismo sprendimo įvykdymas. Manytina, kad, atsižvelgiant į tai, kad Komercinio arbitražo įstatymo projektas buvo rengiamas UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo pakeitimų pagrindu, šią nuostatą reikėtų peržiūrėti, apsvarstant galimybę į minėtą projektą kaip antrąją laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygą numatyti pareigą šaliai, prašančiai arbitražinio teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, įrodyti ieškinio reikalavimų pagrįstumą.

Grėsmė, kad arbitražinio teismo sprendimas bus tinkamai neįvykdytas

Laikinųjų apsaugos priemonių poreikį nulemia grėsmė (lot. *periculum in mora* – delsti pavojinga), kad dėl kokių nors atsakovo veiksmų ar neveikimo, taip pat dėl objektyvių aplinkybių, galimai šaliai palankaus sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas⁵². Arbitražinio susitarimo šalis, kreipdamasi tiek į arbitražinį teismą, tiek į valstybinį teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, be ieškinio pagrįstumo, turi nurodyti aplinkybes, sudarančias pagrindą daryti išvadą, kad realus galimai jai palankaus arbitražinio teismo sprendimas nebus tinkamai įvykdytas. Nei Civilinio proceso kodekse, nei Komercinio arbitražo įstatyme konkrečios aplinkybės, kurių buvimas ar nebuvimas, būtų pagrindas taikyti laikinąsias apsaugos priemones nėra detalizuotos. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymui reikšmingas aplinkybes galima suskirstyti į dvi grupes – objektyvias ir subjektyvias aplinkybes.

Kad teismo ar arbitražinio teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti ar pasidaryti negalimas teismų praktikoje preziumuojama tuomet, kai turtinis ginčas tarp šalių atsirado dėl didelės pinigų sumos, kadangi didelė suma gali objektyviai padidinti teismo (taip pat ir arbitražinio teismo) būsimo sprendimo neįvykdymo riziką. Teismų praktikoje reikalavimo sumos dydis vertinamas ne absoliučiu dydžiu, bet yra atsižvelgiama į konkretaus asmens finansines galimybes, t. y. ar konkrečiam asmeniui reikalavimo suma yra didelė ar ne. Todėl, kai yra įrodymų, jog reikalavimo suma konkrečiam asmeniui pagal jam priklausančio turto vertę, pajamas, turtinius išpareigojimus nėra didelė, teismas neturi pagrindo taikyti laikinųjų apsaugos priemonių. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad teismas, gavęs prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones arbitražo

⁵² *Cit. op. 15.*

procesė, turėtų įvertinti, ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nagrinėjamoje situacijoje apskritai yra galimas. Antai, vienoje iš bylų⁵³ ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas iki įsiteisės Užsienio prekybos arbitražo teismo prie Serbijos prekybos ir pramonės rūmų galutinis sprendimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones atsakovams, Lietuvos Respublikoje registruotoms įmonėms, viena iš kurių buvo pripažinta bankrutavusia. Pirmosios instancijos teismas areštavo bankrutavusios įmonės kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą bei turtines teises, tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad laikinosios apsaugos priemonės bankrutavusios įmonės atžvilgiu buvo pritaikytos nepagrįstai. Tokią išvadą Kauno apygardos teismas padarė remdamasis Komercinio arbitražo įstatymo nuostata, kad arbitražui negali būti perduoti ginčai, susiję su bankrotu, bei teismų praktika dėl užsienio valstybių arbitražo sprendimo pripažinimo, dėl ko darytina išvada, jog tikėtina, kad net ir palankus ieškovui ginčo sprendimas arbitraže, kai užsienio valstybės arbitražo teismas turtinį ginčą išnagrinėja ir sprendimą priima po bankroto bylos atsakovui iškėlimo neatsižvelgdamas į teisės aktus, reglamentuojančius bankroto bylos pasekmes, nebus pripažintas bei vykdomas, nes pripažinimas pagal Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktą prieštarautų Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Taip pat teismas nurodė, kad viešojo intereso egzistavimas tam tikrais atvejais lemia tai, kad laikinosios apsaugos priemonės neturėtų būti taikomos, nors ir egzistuočių teismo sprendimo neįvykdymo rizika. Be to, net ir palankaus sprendimo atveju, ieškovas ir turto arešto atveju neįgytų teisės į kitokią savo reikalavimų bankrutuojančiai įmonei patenkinimo tvarką nei ta, kurią nustato Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, t. y. jis neįgytų teisės reikalauti, kad jo reikalavimai būtų patenkinti iš taikant laikinąsias apsaugos priemones areštuoto bendrovės turto, taip pat neįgytų pirmenybės, jog jo reikalavimai būtų patenkinti prieš kitus aukštesnėje eilėje esančius kreditorius ar tos pačios eilės kreditorius nei jis pats. Ir apskritai, nagrinėjant prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės atžvilgiu reikėtų remtis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuota praktika, kurioje nurodoma, kad turto areštas kaip laikinoji apsaugos priemonė bankrutuojančios įmonės atžvilgiu gali būti taikoma tik iki bankroto bylos įmonei iškėlimo teisme. Tuo tarpu po bankroto bylos iškėlimo bankrutuojanti įmonė negali laisvai disponuoti turtu, nes bankroto administratoriaus teisės disponuoti bankrutuojančios įmonės turtu yra griežtai

⁵³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje *Serbijos Respublikos privatizavimo agentūra v. akcinė bendrovė Įmonių grupė „Alita“, bankrutavusi AB „Alt investicijos“*, Nr. 2S-423-657/2012.

suvaržytos, turtas yra realizuojamas pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą ir gautos lėšos panaudojamos kreditorių reikalavimams tenkinti bendra tvarka⁵⁴.

Be objektyvių aplinkybių, pagrindą taikyti laikinąsias apsaugos priemones gali sudaryti atsakovo veiksmai ar neveikimas iki bylos iškėlimo ir bylos nagrinėjimo metu. Tai gali pasireikšti nereagavimu į ieškovo siunčiamus pranešimus, raginimus sumokėti skolą, vengimu gražinti skolą, didelės turto dalies perleidimu ar ketinimu ją perleisti ir kita.

Komercinio arbitražo projekto 20 straipsnyje, kaip ir Civilinio proceso kodekse, taip pat nurodoma, kad šalis, prašanti taikyti laikinąsias apsaugos priemones, turi pateikti įrodymus, kad nesiėmus šių priemonių bus apribota šalies teisė į tinkamą arbitražo procesą ar pasunkės ar taps neįmanomu arbitražinio teismo sprendimo įvykdymas.

Be jau išvardintų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygų, taip pat svarbu atsižvelgti ir į šalių pusiausvyros, proporcingumo ir ekonomiškumo principus. Laikinių apsaugos priemonių taikymas visada yra susijęs su tam tikrų apribojimų taikymu atsakovui tol, kol ginčas bus išspręstas iš esmės. Taigi, taikant šias priemones šalis yra suvaržyta tam tikrų apribojimų dar iki galutinio sprendimo priėmimo.

Siekiant užtikrinti šalių pusiausvyrą nurodoma, kad teismas turėtų atsižvelgti į padarinius, kurie kiltų ieškovui, jei laikinosios apsaugos priemonės nebūtų pritaikytos, o ieškinys būtų patenkintas, ir padarinius, kurie kiltų atsakovui, jei laikinosios apsaugos priemonės būtų pritaikytos, o ieškinys atmestas⁵⁵. Atsakovo nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimas yra priemonė, kurios taikymas gali padėti užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą. Civilinio proceso kodekso 146 straipsnyje numatyta, kad šalies prašymu teismas gali pareikalauti, kad ieškovas ar kitas prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo padavęs asmuo per teismo nustatytą terminą pateiktų atsakovo nuostolių, galinčių atsirasti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimą. Šių nuostolių atlyginimas gali būti užtikrinamas ir banko garantija. Per teismo nustatytą terminą nevykdant teismo įpareigojimo, teismas pritaikytas laikinąsias apsaugos priemones panaikina. Taip pat atsakovas įsiteisėjus sprendimui, kuriuo ieškinys atmestas, gali reikalauti, kad ieškovas atlygintų nuostolius, kuriuos atsakovas patyrė dėl ieškovo prašymu taikytų laikinųjų apsaugos priemonių.

Proporcingumo principas reiškia, kad teismas gali panaudoti kelias laikinąsias apsaugos priemones, tačiau bendra jų suma neturi būti iš esmės didesnė už ieškinio sumą. Ekonomiškumo principas suprantamas kaip draudimas bet kuriomis – tiek turtinio, tiek

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AS „Pareks banka“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3K-7-552/2004, kat. 95.3; 103; 124; 125.6.

⁵⁵ Cit. op. 15.

neturtinio pobūdžio laikinosiomis apsaugos priemonėmis taikyti didesnius, nei absoliučiai būtina įpareigojimus siekiant užtikrinti būsimo ieškovui galimai palankaus teismo sprendimo įvykdymą. Taigi, teismas turi parinkti tokias laikinasias apsaugos priemones, kurios užtikrindamos teismo sprendimo įvykdymą, kuo mažiau varžytų atsakovo interesus.

Komercinio arbitražo įstatymo projekte nurodyta, kad arbitražo teismas, skirdamas laikinasias apsaugos priemones, privalo atsižvelgti į šalių interesų pusiausvyrą bei laikinųjų apsaugos priemonių proporcingumą. Taip pat numatyta nauja nuostata dėl nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimo – pagal projektą, arbitražinis teismas gali įpareigoti šalį, prašančią taikyti laikinasias apsaugos priemones, pateikti nuostolių atlyginimo užtikrinimą. Kol šis įpareigojimas neįvykdytas, laikinosios apsaugos priemonės negali būti priverstinai vykdomos, o per nustatytą terminą įpareigojimo neįvykdžius, pritaikytos priemonės yra panaikinamos.

Taigi šalis, pateikdama prašymą valstybiniam teismui dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kuomet ginčas bus ar jau yra perduotas spręsti arbitražiniam teismui, turi įrodyti, pirma, savo reikalavimų pagrįstumą, antra, grėsmę, galinčią kilti, jei šios priemonės nebus pritaikytos. Kalbant apie parengtą Komercinio arbitražo įstatymo projektą nors jame ir tiesiogiai nėra įtvirtintas reikalavimas pateikiant prašymą taikyti laikinasias apsaugos priemones pagrįsti savo reikalavimus, toks trūkumas pašalinamas subsidiariai taikant 1985 m. UNCITRAL Pavyzdinį arbitražo įstatymą su 2006 m. pakeitimais ir papildymais.

Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas šaliai nepranešus

CPK nurodyta, kad teismas prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo rašytinio proceso tvarka išsprendžia nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos. Kai teismas mano, kad tai būtina, apie prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėjimą yra pranešama atsakovui (147 str. 1 d.). Tuo tarpu pagal iki 2011 m. spalio 1 d. galiojusią Civilinio proceso kodekso redakciją laikinosios apsaugos priemonės nepranešus atsakovui buvo taikomos tik išimtiniais atvejais, kai buvo reali grėsmė, kad toks pranešimas sutrukdytų laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba padarys jų taikymą nebeįmanomą. Klausimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių išsprendimas nepranešus atsakovui buvo vertinama kaip *ultima ratio* priemonė, kadangi tokiu būdu yra ribojama kitos šalies teisė būti išklaustyta.

Taigi, pagal šiuo metu galiojantį reglamentavimą buvusi išimtis tapo taisykle, pagal kurią laikinosios apsaugos priemonės taikomos nepranešus atsakovui. Dėl šios normos pakeitimo buvo siūloma Civilinio proceso kodekse, įtvirtinti sąrašą kriterijų, kuriais teismas turėtų vadovautis, spręsdamas klausimą, ar būtina pranešti atsakovui apie ieškovo prašomas taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kadangi minėtų kriterijų nesant gali būti sudaromos sąlygos piktnaudžiauti subjektyviai nusprendžiant, kuriuos atsakovus informuoti, o kurių ne⁵⁶. Po svarstymo tokiam siūlymui nebuvo pritarta, motyvuojant tuo, kad nustatyti tokių kriterijų sąrašą iš esmės neįmanoma, todėl tai kiekvienu konkrečiu atveju paliekama nuspręsti teismui.

Rengiant UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo pakeitimus buvo svarstoma, ar arbitražinis teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones kitai šaliai nepranešus. Minėto įstatymo 1985 m. redakcijoje tokia galimybė numatyta nebuvo. Šis klausimas buvo iškeltas 2000 m. vykusio UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo pakeitimus rengusios darbo grupės (toliau – Darbo grupė) susitikimo metu⁵⁷, po diskusijų buvo pripažinta, kad tam tikrais atvejais laikinųjų apsaugos priemonių taikymas reikalauja „netikėtumo“ elemento, tam, kad šių priemonių pritaikymas būtų veiksmingas (siekiant užkirsti kelią įrodymų sunaikinimui, turto perleidimui ir kt.). Vėlesnių Darbo grupės susitikimų metu buvo siūloma atsisakyti įtraukti šią nuostatą pažymint, kad šiuos klausimus turėtų spręsti valstybiniai teismai. Pažymėta, kad teisės suteikimas arbitražiniam teismui taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepranešus kitai šaliai, nesuderinamas su arbitražiniu susitarimu, šalių lygybės principu bei arbitražinio teismo kompetencijos priklausymo nuo šalių valios principu. Buvo išsakyta ir kitokia nuomonė, kad laikinosios apsaugos priemonės nepranešus kitai šaliai gali būti taikomos tik išimtiniais atvejais⁵⁸. Galiausiai buvo nuspręsta įtvirtinti nuostatą, leidžiančią taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepranešus kitai šaliai, su sąlyga, kad šalys nėra susitarusios kitaip⁵⁹.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas, 2010, Nr. XIP – 1409 (3) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401974> [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]

⁵⁷ UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration on the Work of its Thirty-Third Session, U.N. doc. A/CN.9/485 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą : <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V00/604/07/PDF/V0060407.pdf?OpenElement>> [žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]

⁵⁸ UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration on the Work of its Thirty-Seventh Session, p. 22-23, U.N. doc. A/CN.9/523 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V02/595/41/PDF/V0259541.pdf?OpenElement> [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]

⁵⁹ UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-first session, U.N. doc. A/CN.9/569 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <

Pagal Komerčinio arbitražo įstatymo projektą apie prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėjimą atsakovui gali būti nepranešama tik išimtiniais atvejais, kai yra reali grėsmė, kad toks pranešimas sutrukdytų laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arba padarytų jų taikymą neįmanomą. Manytina, kad toks reguliavimas nors ir ne visiškai atitinka UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo nuostatą, kadangi nenumato galimybės šalims susitarti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo šaliai nepranešus, tačiau iš esmės toks reguliavimas užtikrina šalies teisę būti išklausytai prieš pritaikant laikinas apsaugos priemones.

Laikinių apsaugos priemonių pakeitimas ir panaikinimas

Pagal Komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo projektą, taikyti laikinas apsaugos priemonės galės tiek arbitražinis teismas, tiek valstybinis teismas. Nauja yra tai, kad arbitražinio teismo kompetencija taikyti laikinas apsaugos priemones nėra apribota nurodant vienokią ar kitokią laikinių apsaugos priemonių, kurias jis gali pritaikyti, rūšį. Tokiomis aplinkybėmis, kai šalims yra galimybė apsispręsti, kur – į valstybinį ar arbitražinį teismą kreiptis dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo, galimi atvejai, kad įvertinęs faktines aplinkybes arbitražinis teismas pateikto prašymo dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo nepatenkins, o tuo tarpu šalims pateikus tapatų prašymą valstybiniam teismui, pastarasis jį įvertins kaip pagrįstą ir prašymą patenkins. Todėl kyla klausimas, ar yra nustatytos taisyklės, kuriomis vadovaujantis, būtų išvengiama arbitražinio teismo ir valstybinio teismo priešingų vienas kitam sprendimų dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo priėmimo rizikos.

Pripažįstančiose tiek arbitražinio teismo, tiek valstybinio teismo kompetenciją taikyti laikinas apsaugos priemones valstybėse valstybinio teismo dalyvavimas galimas tuomet, kai, pavyzdžiui, arbitražiniam teismui šalys nėra suteikusios įgaliojimų taikyti šių priemonių, arba nurodoma, kad valstybinis teismas įgaliojimų taikyti laikinių apsaugos priemonių netenka nuo arbitražinio teismo suformavimo momento, išskyrus išimtinis atvejus, kai šių priemonių reikia imtis nedelsiant⁶⁰.

Doktrinoje išsakomos pozicijos šiuo klausimu nesutampa. Vienų mokslininkų nuomone valstybinis teismas turėtų netekti kompetencijos taikyti laikinas apsaugos priemones nuo arbitražinio teismo sudėties suformavimo momento⁶¹. Vis dėlto daugumos mokslininkų nuomonė yra priešinga. Jų teigimu, tiek arbitražinio, tiek valstybinio teismo kompetencija taikyti laikinas apsaugos priemones gali egzistuoti lygiagrečiai. Pastaruoju atveju sprendžiant prašymus dėl minėtų priemonių taikymo išlieka priešingų vienas kitam sprendimų priėmimo rizika, pavyzdžiui, kai esant toms pačioms aplinkybėms arbitražinis teismas prašymą atmetė, o valstybinis teismas – patenkino (ar atvirkščiai). Jei arbitražinis teismas ar valstybinis teismas prašymą taikyti laikinas apsaugos priemones esant toms pačioms aplinkybėms atmetė, siūloma, atitinkamai valstybiniam teismui ar arbitražiniam teismui šio prašymo pakartotinai svarstyti nepriimti. Tai argumentuojama tuo, kad nei valstybinis teismas, nei arbitražinis teismas neturi teisės

⁶⁰ *Cit. op.* 17, p. 11-13, 25.

⁶¹ *Ibidem.*

nei pakeisti, nei panaikinti vienas kito priimtų procesinių sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Tuo tarpu Komercinio arbitražo įstatymo projekto 27 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad šalies kreipimasis į teismą iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios arba jo metu prašant imtis laikinųjų apsaugos priemonių ir teismo nutartis dėl tokių priemonių taikymo neprieštaruoja arbitražiniam susitarimui. Iš šios nuostatos nėra aišku, į kurią – arbitražinį teismą ar valstybinį teismą šalis, prašanti taikyti minėtas priemones, turėtų kreiptis pirmiausiai, kokia yra galima arbitražinio teismo ir valstybinio teismo taikytų laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo, panaikinimo tvarka.

Po arbitražinio teismo suformavimo momento, priimti ir išnagrinėti prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo jis gali taip pat efektyviai kaip ir valstybinis teismas, todėl manytina, kad Komercinio arbitražo įstatymo projektą reikėtų pakeisti, nurodant, kokiais konkrečiais atvejais (pavyzdžiui, iki ieškinio pareiškimo arbitražiniame teisme; iki arbitražinio teismo sudėties suformavimo momento; ar tam tikrais išimtiniais atvejais ir po arbitražinio teismo sudėties sudarymo) arbitražinio susitarimo šalis gali kreiptis į valstybinį teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo 17D straipsnyje nurodoma, kad arbitražinis teismas šalies prašymu, arba išimtiniais atvejais iš anksto šalims pranešus ir savo iniciatyva, gali pakeisti, sustabdyti ir panaikinti jo pritaikytas laikinasias apsaugos priemones. Taigi, laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimas ir pakeitimas siejamas iš esmės tik su paties arbitražinio teismo paskirtomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis.

Kalbant apie valstybinio teismo kompetenciją pakeisti, sustabdyti ar panaikinti arbitražinio teismo paskirtą laikinąją apsaugos priemonę, tokios nuostatos Civilinio proceso kodekse nėra. Pažymėtina, kad net ir sprendžiant dėl užsienio arbitražinio teismo sprendimo pripažinimo ir vykdymo valstybinis teismas netikrina priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo materialiosios teisės aspektu, sprendimo pripažinimo sąlygos orientuotos tik į šalių teisių į sąžiningą arbitražo procesą užtikrinimą. Atsižvelgiant į tai, kad nacionaliniuose teisės aktuose nėra nuostatos, įtvirtinančios valstybinio teismo kompetenciją peržiūrėti arbitražinio teismo priimtus procesinius sprendimus, manytina, kad šias priemones paskyręs atitinkamai arbitražinis arba valstybinis teismas gali peržiūrėti tik savo priimtus sprendimus.

Jau minėta, kad pripažinus tiek arbitražinio, tiek valstybinio teismo kompetenciją taikyti laikinasias apsaugos priemones, kyla ir priešingų vienas kitam arbitražinio teismo ir valstybinio teismo priėmimo rizika. Atribojant šių subjektų jurisdikcijas doktrinoje siūloma taikyti *lis pendens* taisyklę. Antai Vokietijos nacionaliniuose teisės aktuose

numatyta norma, kad teismas neturi patenkinti prašymo dėl arbitražinio teismo paskirtos laikinosios apsaugos priemonės priverstinio vykdymo, jeigu tą pačią laikinosios apsaugos priemonę prieš tai buvo prašyta taikyti valstybinio teismo. Taip pat nurodoma, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo siekiančiai šaliai neturi būti leidžiama pateikti tapatų prašymą iš pradžių arbitražiniam teismui, po to – valstybiniam teismui.

Apibendrinus reikia pažymėti, kad arbitražinis teismas ir valstybinis teismas yra du savarankiški ginčus sprendžiantys subjektai. Tai, kad arbitražinis teismas neturi įgaliojimų užtikrinti priimtos nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių ar sprendimo, kuriuo ginčas išsprendžiamas iš esmės, priverstinio vykdymo, nesuteikia valstybiniam teismui teisės panaikinti ar pakeisti arbitražinio teismo pritaikytas laikinąsias apsaugos priemones. Apskritai siekiant išvengti tiek arbitražinio ir valstybinio teismo tarpusavio kompetencijos konfliktų, tiek priešingų sprendimų priėmimo rizikos, į Komercinio arbitražo įstatymo projektą siūlytina įtraukti ir šiuos klausimus išsprendžiančias nuostatas – atitinkamai nurodant, kada arbitražinio susitarimo šalys gali kreiptis į valstybinį teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Arbitražinio teismo paskirtų laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimas ir vykdymas

Buvo nurodyta, kad arbitražo proceso metu laikinąsias apsaugos priemones taikyti gali tiek šalių ginčą nagrinėjantis arbitražinis teismas, tiek valstybinis teismas. Vykdyti procesinius sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių gali tekti ne vien arbitražo vietas, bet ir kitoje valstybėje, todėl toliau bus siekiama išsiaiškinti arbitražinio teismo sprendimų, kuriais taikytos laikinosios apsaugos priemonės, priverstinio vykdymo tvarką.

Lietuvos Respublikoje procesinių sprendimų, kuriais paskirtos laikinosios apsaugos priemonės, priverstinio vykdymo tvarka yra skirtinga priklausomai nuo to, ar šios priemonės buvo taikytos nacionalinio arbitražo ar ne. Sistemiškai aiškinant Civilinio proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalį bei 584 straipsnio 1 dalį darytina išvada, kad tik nacionalinio arbitražinio teismo procesiniai sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažįstami vykdytiniais dokumentais. Remiantis šio arbitražinio teismo priimtu sprendimu valstybinis teismas išduoda vykdomąjį dokumentą. Minėta nuostata netaikoma užsienio arbitražinio teismo priimtiems procesiniams sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Svarbiausias tarptautinis dokumentas, nustatantis arbitražinio teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo tvarką yra Niujorko konvencija. Šios konvencijos reikšmę parodo tai, kad prie jos yra prisijungusios net 146 valstybės⁶², tarp jų ir Lietuvos Respublika. Valstybės, ratifikuodamos Niujorko konvenciją, pripažįsta arbitražinį susitarimą kaip šalių pasirinkimą ginčą nagrinėti ne valstybiniame, bet arbitražiniame teisme, bei užtikrina, kad užsienio arbitražų sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi, išskyrus atvejus, kai nustatomi šios konvencijos V straipsnyje nurodyti pagrindai.

Pagal Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalį arbitražas pripažįstamas užsienio arbitražu, kuomet jis peržengia vienos valstybės ribas, t. y. konvencija taikoma arbitražinių teismų sprendimų, priimtų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurioje prašoma pripažinti ir leisti vykdyti tokius sprendimus, pripažinimui ir vykdymui. Kartu minėtoje konvencijos nuostatoje nurodoma, kad ji gali būti taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurioje prašoma juos pripažinti ir vykdyti. Komercinio arbitražo įstatyme būtent ir yra išskirtas

⁶² Valstybių, prisijungusių prie 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html> [žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.]

platesnis, palyginti su Niujorko konvencija, sąrašas atvejų, kada arbitražas laikomas ne nacionaliniu, o tarptautiniu. Tai atvejai, kai:

1. ginčo šalių komercinės įmonės sudarant arbitražinį susitarimą buvo skirtingose valstybėse;
2. vieta, kurioje turi būti įvykdyta didelė dalis prievolių, kylančių iš komercinių santykių, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
3. arbitražo vieta, jeigu ji nurodyta arbitražiniame susitarime ar aptarta koku nors kitu būdu, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
4. vieta, labiausiai susijusi su ginčo dalyku, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;
5. šalys susitarė, kad arbitražinio susitarimo dalykas yra susijęs su daugiau nei viena valstybe;
6. viena ar abi ginčo šalys yra Lietuvos ūkio subjektai, į kuriuos investuotas užsienio kapitalas.

Taigi, remiantis sisteminiu Niujorko konvencijos ir Komercinio arbitražo įstatymo nuostatų aiškinimu, darytina išvada, kad pagal pastarąjį įstatymą tarptautiniu laikomo arbitražinio teismo priimti sprendimai pirmiausia turi būti pripažįstami ir vykdomi pagal minėtos konvencijos nuostatas. Manytina, kad tokia plati tarptautinio arbitražo samprata yra nepalanki arbitražinio susitarimo šalims, kadangi arbitražinio teismo priimtas sprendimas Lietuvos Respublikoje negalėtų būti priverstinai vykdomas, prieš tai jo nepripažinus, net ir tais atvejais, kai, tarkim, viena iš ginčo šalių yra Lietuvos ūkio subjektas, į kurį investuota nežymi dalis užsienio kapitalo. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad užsienio arbitražo sprendimu pagal Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalį laikytinas arbitražo sprendimas, priimtas ne Lietuvos, o kokios nors kitos valstybės teritorijoje. Vadinas, arbitražo sprendimui, priimtam Lietuvos teritorijoje, pripažinimo procedūra nereikalinga ir Niujorko konvencija netaikoma, nors arbitražas ir būtų tarptautinis pagal kitus kriterijus, nustatytus Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnyje⁶³.

Komercinio arbitražo įstatymo projekte atsisakoma Komercinio arbitražo įstatyme įtvirtinto arbitražo skirstymo į užsienio ir tarptautinį, paliekant tik pirmąjį iš jų, kuris suprantamas kaip arbitražinis teismas, kurio vieta yra ne Lietuvos Respublikoje. Panaikinus kriterijus, kuriais remiantis arbitražas pripažįstamas tarptautiniu, manytina,

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga A2-14, Teismų praktika Nr. 14, 2001.

kad arbitražinio teismo sprendimų priverstinio vykdymo procedūra taptų aiškesnė, kadangi užsienio arbitražo įstatymo samprata, palyginus, su įtvirtina tarptautinio arbitražo samprata yra žymiai siauresnė – ir tik dėl užsienio arbitražo priimtų sprendimų turėtų būti pateikiamas prašymas pripažinti ir leisti juos vykdyti, tuo tarpu ne užsienio valstybėje priimti arbitražinio teismo sprendimai remiantis CPK 584 straipsnio 1 dalimi bus pripažįstami vykdytinais dokumentais, kurių pagrindu teismas galės išduoti vykdomąjį raštą.

Būtina išsiaiškinti, ar arbitražinio teismo priimti procesiniai sprendimai, kuriais išspręstas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas, gali būti pripažinti ir leista juos vykdyti remiantis Niujorko konvencija. Pačioje konvencijoje aiškios nuostatos dėl galimybės pripažinti sprendimus, kuriais paskirtos laikinosios apsaugos priemonės nėra. Doktrinoje taip pat nėra vieningos nuomonės, ar Niujorko konvencija gali būti taikoma pripažįstant arbitražinio teismo sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių.

Vyraujanti nuomonė šiuo klausimu – kad ši konvencija nėra taikoma arbitražinio teismo paskirtoms laikinosioms apsaugos priemonėms, nepaisant to, kad jų taikymo klausimas išspręstas priimant arbitražinio teismo sprendimą. Nurodoma, kad minėta konvencija taikoma tik galutiniams arbitražinio teismo sprendimams. Tai kildinama iš Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkto, pagal kurį arbitražo sprendimą pripažinti ar vykdyti gali būti atsisakyta, kai to prašo šalis, prieš kurią jis nukreiptas, tik tada, jei ši šalis pateikia tos vietos, kur prašoma pripažinti ir vykdyti, kompetentingoms valdžios institucijoms įrodymą, kad sprendimas šalims dar nebuvo galutinis arba jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo priimtas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi, kompetentinga valdžios institucija. Tuo tarpu sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nėra galutiniai ta prasme, kad pasikeitus aplinkybėms gali būti peržiūrimi, o paskirtos priemonės pakeistos ar panaikintos⁶⁴.

Kitų autorių teigimu, Niujorko konvencija turėtų būti taikoma pripažįstant užsienio arbitražo sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo⁶⁵. Ši pozicija grindžiama tuo: jeigu arbitražiniam teismui suteikiama teisė išspręsti ginčą iš esmės, jam turi būti suteikiama teisė taikyti laikinasias apsaugos priemones, ir sprendimai, kuriais išspręstas jų taikymo klausimas, kaip ir galutiniai sprendimai byloje, turėtų būti pripažįstami ne arbitražo vietos valstybėje. Be to, būtinybė pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo

⁶⁴ KRONKE, H., et al. *Recognition and enforcement of foreign arbitral awards: a global commentary on the New York convention*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009, p. 155-158.

⁶⁵ UNCITRAL, Working Group on Arbitration, Thirty-second session, A/CN.9/WG.II/WP.108 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/V00/501/85/PDF/V0050185.pdf?OpenElement>> [žiūrėta 2012 m. kovo 1 d.]

sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių pagal Niujorko konvenciją siejama su šių priemonių taikymo efektyvumu.

Lietuvos teisės doktrinoje išsakoma nuomonė, kad „atsakymas į klausimą, ar užsienio arbitražinio teismo paskirtos laikinosios apsaugos priemonės gali būti vykdomos didžiąja dalimi priklauso nuo to, kokia forma šios priemonės buvo paskirtos. Problemų nekyla, jei laikinosios apsaugos priemonės paskirtos priimant arbitražo sprendimą ar bent jau dalinį sprendimą⁶⁶“. Taip pat nurodoma, kad jei laikinosios apsaugos priemonės pritaikytos kita nei sprendimo forma, joms pripažinti ir leisti vykdyti Niujorko konvencija negali būti taikoma⁶⁷.

Tai, kad sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių arbitraže gali būti pripažįstami ir leidžiama juos vykdyti remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis pripažinta ir Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Rusijos Federacijos pramonės ir prekybos rūmų arbitražo pirmininko nutarimą dėl ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo, nurodė, kad remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis pripažįstama ir leidžiama vykdyti arbitražo pirmininko priimtą nutarimą dėl ieškinio užtikrinimo priemonių taikymo⁶⁸.

Tuo tarpu Civilinio proceso kodekso komentaro pirmoje dalyje nurodyta, kad užsienio arbitražo paskirtos laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos Lietuvoje, kai tokia nutartis pripažinta Lietuvos apeliacinio teismo ir leista ją vykdyti remiantis Civilinio proceso kodekso 817 straipsnio ir Komercinio arbitražo įstatymo 12 ir 20 straipsnių analogija⁶⁹. Taigi neaišku, remiantis Niujorko konvencijos ar Civilinio proceso kodekso nuostatomis turi būti pripažįstami užsienio arbitražo priimti procesiniai sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Manytina, kad arbitražinio teismo priimtas procesinis dokumentas, kuriuo taikomos laikinosios apsaugos priemonės, negali būti pripažintas remiantis Niujorko konvencija, dėl šių priežasčių: pirma, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkto nuostata, darytina išvada, kad ji taikoma tik galutiniams sprendimams, todėl nėra teisinio pagrindo plėsti konvencijos taikymo sritį. Antra, reikia vertinti ne procesinio dokumento formą, o turinį, t. y. net ir arbitražiniam teismui priėmus sprendimą dėl laikinųjų apsaugos

⁶⁶ KAMINSKIENĖ, N. *Application of interim measures in international arbitration: The Lithuanian approach*. Jurisprudencija, 2010, 1 (119), p. 256.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 21 d. nutartis *Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A. v. AB „Lifosa“*, Nr. 3K-3-145/2002, kat. 124.

⁶⁹ LAUŽIKAS, Egidijus in *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2004, 148 str., para. 8.

priemonių, vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad šie sprendimai neįgyja *res judicata* galios.

Laikinių apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo klausimas buvo išspręstas 2006 m. priėmus naują UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo redakciją. Šio įstatymo 17 (H) ir 17 (I) straipsniai nustato laikinių apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo tvarką bei numato išsamų pagrindų, kuriais remiantis valstybinis teismas gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražinio teismo priimtą procesinį sprendimą dėl laikinių apsaugos priemonių taikymą, sąrašą. Taigi, pagal minėtą įstatymą, valstybinis teismas turi pripažinti ir leisti vykdyti arbitražinio teismo paskirtas laikinas apsaugos priemones, nepaisant to, kurioje valstybėje vyko arbitražinis teismas ir šios priemonės buvo pritaikytos.

Tuo tarpu Komercinio arbitražo įstatymo projekto 26 straipsnyje nurodoma, kad arbitražinis teismas sprendimu ar nutartimi galutinai išsprendžia klausimą dėl laikinių apsaugos priemonių taikymo. Toks arbitražo teismo sprendimas ar nutartis yra vykdytinas dokumentas. Šio arbitražinio teismo sprendimo ar nutarties pagrindu teismas, nurodytas Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnyje, išduoda vykdomąjį raštą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.

UNCITRAL Pavyzdiniame arbitražo įstatyme taip pat įtvirtinti pagrindai, kuriais remdamasis valstybinis teismas gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražinio teismo paskirtas laikinas apsaugos priemones esant bent vienai 17 (I) straipsnyje išvardintų sąlygų. Valstybinis teismas gali atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti minėtą arbitražinio teismo procesinį sprendimą, jeigu šalis įrodo, kad:

- viena iš arbitražinio susitarimo šalių pagal joms taikomus įstatymus buvo neveiksni arba arbitražinis susitarimas negalioja pagal šalių susitarimu taikomus įstatymus, o jei tokio susitarimo nėra – pagal tos šalies, kur buvo priimtas arbitražo sprendimas, įstatymus; arba
- šaliai, prieš kurią norima remtis arbitražo sprendimu, nebuvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą arba apie arbitražinį nagrinėjimą arba jai kitaip nebuvo sudaryta galimybė pateikti savo paaiškinimus; arba
- arbitražo sprendimas buvo priimtas dėl ginčo arba ginčo dalies, kuri nebuvo perduota arbitražui. Jeigu galima atskirti ginčo dalį, kuri buvo perduota arbitražui, tuomet ta arbitražo sprendimo dalis, kurioje yra išspręsti arbitražui perduoti klausimai, gali būti pripažįstama ir vykdoma; arba
- arbitražinio teismo sudėtis arba arbitražo procesas neatitiko šalių susitarimo ir (arba) imperatyvių arbitražo vietos valstybės teisės normų; arba

- neįvykdytas arbitražinio teismo sprendimas dėl nuostolių, galinčių atsirasti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimo; arba
- arbitražinis teismas sustabdė ar pakeitė sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražinio teismo paskirtas laikinasias apsaugos priemones valstybinis teismas gali, jei nustato, kad arbitražinio teismo paskirtos laikinosios apsaugos priemonės neįmanoma įvykdyti, arba jei teismas nustato, kad ginčas pagal pripažįstančios valstybės teisę negali būti perduotas arbitražiniam teismui arba arbitražo sprendimas prieštarauja pripažįstančios valstybės viešajai tvarkai. Taigi, iš esmės UNCITRAL Pavyzdiniame arbitražo įstatyme numatyti atsisakymo pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo paskirtas laikinasias apsaugos priemones pagrindai yra tapatūs įtvirtintiems Niujorko konvencijoje.

Komercinio arbitražo įstatymo projektas ir jo 26 straipsnyje įtvirtinta nuostata kritikuotina dėl kelių priežasčių, visų pirma, akcentavimą arbitražinio teismo „sprendimo“ dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galima laikyti bandymu įtraukti šiuos procesinius sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo į Niujorko konvencijos taikymo sritį. Toks sprendimo variantas abejotinas dėl jau anksčiau išvardintų priežasčių. Antra, ši nuostata niekaip neišsprendžia užsienio arbitražinio teismo priimtų procesinių sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje klausimo. Siekiant įtvirtinti įstatyme aiškia nuostata, kuria remiantis minėti sprendimai būtų pripažįstami ir leidžiami vykdyti Lietuvos Respublikoje, ir kokiais pagrindais remiantis tai daryti būtų galima atsisakyti, siūlytina Komercinio arbitražo įstatymo projektą papildyti šiuos klausimus reglamentuojančiomis nuostatomis.

Įrodymai arbitraže

Komercinio arbitražo įstatyme įrodymų samprata nėra pateikta, tuo tarpu Civilinio proceso kodekso 177 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus ir atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra.

Arbitraže daugiau dėmesio skiriama fakto, o ne teisės klausimams – arbitrai stengiasi išnagrinėti, kas buvo susitarta, pažadėta, įvykdyta, pažeista. Grynai formalūs nacionalinės teisės reikalavimai arbitrai dažnai nėra patys svarbiausi⁷⁰. Įrodymų svarba arbitražiniame teisme taip pat gali būti nusakoma, nurodant, kad arbitražiniame teisme gali būti sprendžiami vien fakto klausimai, todėl šiuo atveju, ne teisės normos, bet būtent faktinių aplinkybių konstatavimas yra reikšmingiausias. Pažymėtina, kad priešingai nei galiojančioje Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje, kurioje nėra aiškios nuostatos, ar arbitražu gali būti nagrinėjami vien tik fakto klausimai, parengtame Komercinio arbitražo įstatymo projekte numatyta galimybė arbitražu spręsti ne vien tik šalių nesutarimus dėl teisės, bet ir dėl fakto klausimų, kilusių iš jų tarpusavio teisinių santykių. Taigi, sprendžiamas ginčą arbitražinis teismas turi įsitikinti abiejų ginčo šalių reikalavimų pagrįstumu, o tai padaryti galima tik įvertinus byloje esančius įrodymus. Siekiant nustatyti, kokie įrodymai gali būti pateikti šalių ginčą nagrinėjančiam arbitražiniam teismui, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, kokios taisyklės taikytinos įrodymams ir įrodinėjimui arbitražiniame teisme.

Atkreiptinas dėmesys, kad sandoriai sudaromi ne vien tik tarp vienos valstybės subjektų. Arbitražinio susitarimo šalys gali būti iš skirtingų valstybių, puoselėjančių skirtingas teises tradicijas, kuriose, pavyzdžiui, skiriasi įrodymų rinkimo, pateikimo tvarka, taip pat teisinės prezumpcijos, kuriomis remiantis šalims paskirstoma tam tikrų aplinkybių buvimo (ar nebuvimo) įrodinėjimo našta.

Komercinio arbitražo įstatymo 22 straipsnyje numatyta, kad šalys gali susitarti dėl tvarkos, kuri bus taikoma nagrinėjant jų ginčą arbitražiniame teisme. Jei nėra šalių susitarimo dėl ginčo nagrinėjimo tvarkos, arbitražinis teismas, laikydamasis šio įstatymo nuostatų, gali nagrinėti jį tokia tvarka, kokią laiko tinkama. Įgaliojimai, suteikti arbitražiniam teismui, apima jo teisę nustatyti bet kokių įrodymų leistinumą, liečiamumą, svarbumą ir svarumą. Iš šios nuostatos galima daryti išvadą, kad įrodinėjimui taikytinos taisyklės pirmiausia gali būti nustatomos šalių susitarimu, o tik jo nesant – jas gali

⁷⁰ *Cit. op.* 4, p. 88.

nustatyti ir ginčą nagrinėjantis arbitražinis teismas. Reikėtų taip pat pažymėti, kad sudarydamos arbitražinį susitarimą šalys nurodo, kokiame arbitraže bus sprendžiamas tarp jų kilęs ginčas. Šalys gali pasirinkti ginčus spręsti instituciniame arbitraže⁷¹ arba *ad hoc* arbitraže⁷². Skirtingai nei *ad hoc* arbitražas (kuris sudaromas tik tam tikram ginčui spręsti), institucinis arbitražas veikia nuolat, turi patvirtintus arbitražo procedūros reglamentus (taisykles). Pavyzdžiui, Vilniaus komercinio arbitražo reglamente numatyta, kad jis taikomas nagrinėjant komercinius ginčus neatsižvelgiant į tai, ar arbitražas tarptautinis ar nacionalinis, jeigu ginčo šalys raštu susitarė, kad jų ginčas bus perduotas nagrinėti Vilniaus komercinio arbitražo teismui arba nagrinėjamas pagal šį reglamentą. Taip pat numatyta, kad šalys rašytiniu susitarimu gali numatyti, kad kai kurios minėto reglamento normos nagrinėjant jų ginčą nebus taikomos, išskyrus nuostatas dėl arbitražo mokesčių. Taigi, šalys, pasirinkusios ginčą nagrinėti instituciniame arbitraže, turi laikytis ir jame nustatytų taisyklių, išskyrus tuos atvejus, kai šalims leidžiama dėl tam tikrų klausimų susitarti kitaip. Priešingai nei institucinio arbitražo atveju, nagrinėjant ginčą *ad hoc* arbitraže vadovaujamosi pačių šalių ar arbitrų sukurtomis taisyklėmis. Nedraudžiama arbitražo procedūrai taikyti ir kurios nors valstybės civilinio proceso teisės⁷³. Šalys ar arbitražinis teismas šiuo atveju taip pat gali pasirinkti taikyti įvairių arbitražo institucijų, organizacijų parengtus dokumentus, pavyzdžiui, UNCITRAL arbitražo taisykles. Kalbant apie įrodinėjimo taisykles, pažymėtina, kad pagrindinis dokumentas, kuriuo vadovaujantis nustatomos šios taisyklės *ad hoc* arbitražo atveju bei kuris yra kaip pavyzdinis dokumentas rengiant institucinių arbitražų reglamentus ar gali būti naudojamas tiesiog kaip gairės aiškinant institucinių arbitražų reglamentų nuostatas yra Tarptautinės advokatų asociacijos Įrodymų teikimo tarptautiniame arbitraže taisyklės⁷⁴ (toliau – Įrodymų teikimo tarptautiniame arbitraže taisyklės). Šis dokumentas atspindi skirtingose teisinėse sistemose taikomas įrodinėjimo taisykles, ir gali būti ypač naudingas, kuomet šalys yra iš skirtingų teisinių tradicijų valstybių.

Antai, visus požiūrius, kaip turėtų būti nustatomos bylos aplinkybės ir koks turėtų būti teismo procesas, siūloma suskirstyti į tris grupes. Pirma grupė atspindi klasikinio

⁷¹ Institucinis arbitražas – arbitražas, kai šalių susitarimu ginčo sprendimą organizuoja, jį aptarnauja bei kitus šalių susitarimu suteiktus įgaliojimus vykdo nuolatinė arbitražo institucija (KAĮ 2 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Taigi nuolatinės arbitražo institucija teikia tik organizacinę, techninę pagalbą, tačiau ginčų nesprensdžia.

⁷² *Ad hoc* arbitražas – arbitražas, kai šalių susitarimu ginčo sprendimo procedūros neorganizuoja nuolatinė arbitražo institucija (KAĮ 2 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

⁷³ *Cit. op.* 5 p. 552.

⁷⁴ International Bar Association Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ibanet.org/Publications/publications_IBA_guides_and_free_materials.aspx#takingevidence> [žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.]

rungimosi principo pavyzdį, t. y. aiškintis bylos aplinkybes, pateikti įrodymus yra viena šalių pareiga, o teismas tik įvertina tai, ką jam pateikia šalys. Antra grupė atspindi klasikinį tardomąjį procesą – nurodoma, kad už visapusišką visų bylos aplinkybių išaiškinimą yra atsakingas teismas, kuris pats renka įrodymus, savo iniciatyva aiškina aplinkybes. Pagal trečiąjį požiūrį siūloma klasikinio rungimosi ir klasikinio tardomojo procesus suderinti⁷⁵. Ir nors nurodytos grupės įvardija valstybinio teismo vaidmenį, tačiau nurodyti principai neabejotinai daro įtaką tiek proceso šalims, tiek arbitrams formuojant nuomonę apie arbitražinio teismo vaidmenį arbitražiniame procese, t. y. ar arbitražinis teismas turėtų būti aktyvus, savo iniciatyva išreikalauti, nurodyti pateikti, jo nuomone, reikalingus įrodymus, ar priešingai – palikti tai spręsti kiekvienai iš šalių ir remtis tik jų pateiktais įrodymais.

Šalims nesusitarus dėl ginčo sprendimo tvarkos, ją nustato arbitrai. Ir vis dėlto, kalbant apie įrodymus arbitraže svarbu išsiaiškinti, kokia apimtimi arbitražinis teismas yra laisvas nustatyti įrodinėjimo taisykles. Doktrinoje diskutuojama, ar arbitražiniam teismui nustatant įrodinėjimo taisykles svarbi yra pagrindiniam ginčui taikytina teisė. Antai, materialinė teisė nustato tam tikras prezumpcijas, todėl tam tikrų aplinkybių buvimo ar nebuvimo šalims įrodyti konkrečiu atveju gali nereikėti. Nurodoma, kad nustatant įrodinėjimo taisykles negali būti visiškai neatsižvelgiama į ginčo santykių reglamentuojančios teisės normas⁷⁶. Galima pritarti doktrinoje išsakomai nuomonei, kad arbitražinio nagrinėjimo taisyklių neaptarimas dar savaime nereiškia galimybės arbitražiniam teismui visiškai nukrypti nuo ginčui taikytinos materialinės teisės, kadangi joje nustatytos prezumpcijos gali būti svarbios dėl įrodinėjimo priemonių leistinumo, įrodinėjimo naštos paskirstymo. Pažymėtina, kad šis klausimas sprendžiamas ir Komercinio arbitražo įstatymo projekte. Antai, jame nurodyta, kad jeigu šalys nesusitarė kitaip ar kitaip nereikalauja ginčui taikytina teisė, kiekvienai šaliai priklauso aplinkybių, kuriomis ji grindžia savo reikalavimus ar atsikirtimus, įrodinėjimo našta.

Komercinio arbitražo įstatymo 26 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad per šalių suderintą ar arbitražinio teismo nustatytą terminą ieškovas turi pranešti apie aplinkybes, kuriomis grindžia savo ieškininius reikalavimus, nurodyti klausimus, kurie turi būti išnagrinėti, ir savo keliamų reikalavimų patenkinimo apimtį, o atsakovas turi pateikti savo prieštaravimus dėl jam keliamų reikalavimų. Kartu šalys turi pateikti visus dokumentus, jų nuomone, susijusius su byla ar turinčius nuorodų į dokumentus ar kitus įrodymus, kuriuos jos pateiks vėliau. Minėtame straipsnyje įtvirtinta bendra taisyklė, pagal kurią

⁷⁵ *Cit. op.* 11, p. 174-181.

⁷⁶ *Cit. op.* 6, p. 551.

kiekviena šalis turi įrodyti aplinkybes, kuriomis ji remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu.

Jeigu šalių nesusitarta kitaip, įrodymai pateikiami arbitražiniam teismui gali būti rašytiniai, daiktiniai įrodymai, eksperto išvada ir liudytojų parodymai. Iš esmės įrodinėjimo priemonės yra tos pačios kaip ir numatytos Civilinio proceso kodekse. Vis dėlto, kai kurių įrodinėjimo priemonių turinys yra skirtingas. Pavyzdžiui, eksperto išvados samprata arbitražo procese yra platesnė nei nustatyta CPK. Antai Civilinio proceso kodekso 212 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, teismas gali paskirti ekspertizę ir, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomonę, paskirti ekspertą arba pavesti atlikti ekspertizę kompetentingai ekspertizės įstaigai. Tuo tarpu arbitraže ekspertizė gali būti skirta ne tik jau dėl nurodytų klausimų išsiaiškino, tačiau ir teisės klausimais. Tai yra dėl to, kad, pirma, paskirti ginčą nagrinėti arbitrai gali būti ne teisininkai, tačiau kitos srities specialistai (pavyzdžiui, statybos inžinieriai, meno ekspertai). Vilniaus komercinio arbitražo reglamento 30 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog ekspertizė gali būti skiriama ir tais atvejais, kai reikia išsiaiškinti klausimus, susijusius su taikoma užsienio teise.

Antra, atsižvelgiant į tai, kad, kaip buvo nurodyta anksčiau, arbitrai gali būti tam tikros mokslo srities specialistai (inžinieriai, meno žinovai), ekspertizės tiesiog gali neprireikti, nes į nagrinėjant ginčą kylančius, pavyzdžiui, techninius klausimus, atsakymus pateikti gali patys arbitrai.

Trečia, ekspertizė gali būti atliekama šalių iniciatyva ir tai bus pripažįstama eksperto išvada, priešingai nei yra teismo procese, kuriame ekspertizę skiria teismas, o šalių iniciatyva atliktos ekspertizės išvados yra pripažįstamos rašytiniais įrodymais. Žinoma, galimos situacijos, kada kiekvienos iš šalių paskirti ekspertai pateikia visiškai priešingas išvadas, todėl tokiu atveju arbitražinis teismas gali paskirti papildomą ekspertizę. Įrodymų teikimo tarptautiniame arbitraže taisyklių 5 straipsnio 4 dalyje taip pat numatyta, kad tokiu atveju arbitražinis teismas gali įpareigoti šalių paskirtus ekspertus susitikti ir aptarti klausimus, dėl kurių jie rengė išvadas. Toks susitikimas gali padėti ekspertams išsiaiškinti jų išvadų nesutapimo priežastis, rasti bendrą sutarimą nagrinėjama klausimais.

Tuo tarpu kalbant apie liudytojų parodymus reikia pažymėti, kad arbitraže, skirtingai nei teismo proceso metu, skiriasi liudytojų apklausos tvarka – apklausti gali ne tik arbitrai, bet ir šalys. Gali būti numatyti įvairūs liudytojų apklausų metodai, pavyzdžiui, gali būti organizuojama visų liudytojų apklausa vienu metu. Nurodoma, kad tokiu būdu

galima greičiau išsiaiškinti reikšmingas ginčui išnagrinėti aplinkybes⁷⁷. Be to, arbitražiniame teisme liudytojai neįspėjami dėl gresiančios baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, todėl liudytojų parodymai ne visuomet gali atitikti tikrovę.

Kadangi šalys yra arbitražo proceso šeimininkės, todėl gali pačios susitarti, kokie įrodymai bus leistini sprendžiant ginčą arbitražiniame teisme, o kurie ne. Jos gali susitarti dėl kitokių įrodymų leistinumo taisyklių net ir tuomet, kai, pavyzdžiui, iš sutarties kilusiam ginčui taikytina materialinė teisė draudžia remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo faktui įrodyti, jos gali pripažinti, jog liudytojų parodymai yra leistini. Šalys taip pat yra laisvos susitarti, kokiais įrodymais priimant sprendimą turi vadovautis arbitražinis teismas, pavyzdžiui, gali būti nurodyta, kad byla turi būti nagrinėjama vien tik remiantis į bylą pateiktais rašytiniais dokumentais.

Apibendrinus galima pažymėti, kad įrodinėjimo taisyklės šalys nustato savo susitarimu (tiek pasirinkdamos ginčą nagrinėti tiek instituciniame arbitraže, tiek *ad hoc* arbitraže). Arbitražo procesas paremtas šalių valios autonomijos principu, todėl tik nuo jų priklauso kaip sklandžiai vyks arbitražo procesas, t. y. ar bus pateikiami reikalingi įrodymai. Įrodinėjimo taisyklių nenustačius jos nurodomos arbitražinio teismo. Tai, koks turi būti arbitrų vaidmuo arbitražo procese – aktyvus ar pasyvus priklauso nuo to, iš kokių teisinės tradicijas puoselėjančių valstybių yra kilusios tiek šalys, tiek patys arbitrai. Manytina, kad arbitrų vaidmuo neturėtų būti prilyginamas teisėjo vaidmeniui, kadangi arbitras, kaip buvo nurodyta ir šio darbo pradžioje, turi stengtis rasti optimaliausią abiem šalims sprendimo variantą, orientuotą į ateitį siekiant užtikrinti šalių komercinių santykių išsaugojimą, tęstinumą, o ne išsiaiškinti, kas vienoje situacijoje yra teisybė, o kas ne.

⁷⁷ Cit. op. 11, p. 558.

Įrodymų užtikrinimas

Jau minėta, kad arbitražinis teismas su ginču susijusius klausimus gali spręsti tik nuo jo suformavimo momento. Pažymėtina, kad arbitražinis susitarimas sudaromas tik tarp ginčo šalių, todėl tik joms arbitražinis susitarimas ir iš jo kylantys įpareigojimai yra privalomi, t. y. taikomi sutarties uždarumo ir *pacta sunt servanda* principai. Vis dėlto, pasitaiko atveju, kad nepaisant šio susitarimo sudarymo iškilus ginčui šalys atsisako bendradarbiauti. Tai gali pasireikšti ir su ginčui išspręsti reikalingų įrodymų arbitražiniam teismui nepateikimu.

Savo reikalavimų pagrįstumą tam tikrais rašytiniais dokumentais ar daiktiniais įrodymais grindžianti šalis gali šių dokumentų neturėti – jie gali būti pas kitą proceso šalį. Tokiu atveju pripažįstama, kad arbitražinis teismas gali įpareigoti kitą šalį juos pateikti. Kai kurių valstybių teisės aktuose ši nuostata tiesiogiai yra numatyta, bet ir jos nesant, teigiama, kad ši arbitražinio teismo teisė kildinama iš galimybės jam nustatyti arbitražo procedūros taisykles⁷⁸. Jeigu šalis nesilaiko arbitražinio teismo duotų nurodymų ir nepateikia reikalaujamų įrodymų per nustatytą terminą, šios aplinkybės gali būti vertinamos įrodymų nepateikusios šalies nenaudai.

Gali pasitaikyti atveju, kada šalis atsisako pateikti reikalaujamus dokumentus remdamasi jų turinio konfidencialumu. Tokiu atveju kyla klausimai, ar konfidenciali informacija gali būti pateikiama tik šalių ginčą nagrinėjančiam arbitražiniam teismui, ar arbitražinis teismas gali leisti šaliai pateikti reikalaujamus dokumentus neatskleidžiant konfidencialios informacijos ar pateikiant tik ginčui išspręsti reikalingas dokumentų ištraukas. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražo procese galioja šalių valios autonomijos principas, manytina, kad šalys yra laisvos susitarti ir dėl tokio įrodymų pateikimo, bet reikėtų pažymėti, kad tokia situacija gali būti išsprendžiama ir šalims sudarius susitarimą, kuriuo įsipareigojama neatskleisti arbitražinio nagrinėjimo metu sužinotos konfidencialios informacijos.

Komercinio arbitražo įstatymo 28 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, kad nepateikdama įrodymų ginčo šalis prisiima riziką, kad sprendimą arbitražinis teismas gali priimti remdamasis turimais įrodymais. Panaši nuostata perkelta į minėto įstatymo projektą. Jame taip pat nurodoma, kad arbitražinis teismas išimtiniais atvejais įrodymų nepateikimo faktą gali vertinti šio įrodymo nepateikusios šalies nenaudai.

Antra galimybė gauti reikalingus įrodymus – kreiptis į valstybinį teismą dėl įrodymų išreikalavimo iš juos turinčios šalies. Be to, ginčui išnagrinėti svarbūs įrodymai

⁷⁸ *Cit. op.* 6, p. 554.

gali būti ne vien pas proceso šalis, bet ir trečiuosius asmenis. Tretiesiems asmenims arbitražinio teismo, skirtingai nei valstybinio teismo, nurodymai nėra privalomi. Todėl tiek ginčo šaliai, tiek tretiesiems asmenims atsisakius pateikti prašomus įrodymus, gali prireikti valstybinio teismo pagalbos. Kaip buvo nurodyta anksčiau, arbitraže galima remtis taip pat ir liudytojų parodymais. Tačiau kviečiami liudytojai gali neatvykti, o ir iš atvykusių liudytojų parodymų spręsti apie praeityje vykusius įvykius gali būti keblu, kadangi pagal Komercinio arbitražo įstatymą liudytojams nei už neatvykimą, nei už melagingų parodymų davimą jokios sankcijos nėra numatytos. Vienintelė galimybė užtikrinti liudytojų parodymų gavimą bei jų teisingumą yra kreiptis į valstybinę teisną, kurio šaukiamas liudytojas privalo atvykti į teisną ir duoti teisingus parodymus. Už melagingų parodymų davimą teismui liudytojas atsako Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nustatyta tvarka, o už nepagrįstą atsisakymą liudyti gali būti skirta bauda (CPK 191 straipsnis).

Liudytojo priesaikos davimo prieš arbitražinę teisną klausimas ne visose valstybėse sprendžiamas vienodai. Yra valstybių, kurių nacionaliniai įstatymai numato, kad liudytojai prieš duodami parodymus turi prisiekti ir prieš arbitražinę teisną, o už priesaikos nesilaikymą numatytos sankcijos. Tuo tarpu kitų valstybių (pavyzdžiui, Italijos) nacionaliniai teisės aktai nurodo, kad arbitražinio proceso metu siekiant užtikrinti liudytojų parodymų teisingumą galima kreiptis į valstybinę teisną, prieš kurį duodami parodymus liudytojai prisiekia⁷⁹.

Pažymėtina, jog valstybinių teismų pagalbos užsienio arbitražiniams teismams renkant įrodymus nuostatos visuotinai nėra reglamentuotos. Tiek pagal Europos Sąjungos Tarybos 2001 m. gegužės 28 d. reglamentą (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose⁸⁰, tiek pagal 1970 m. Hagos konvenciją dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose rinkimo užsienyje⁸¹ bendradarbiavimas renkant įrodymus galimas tik tarp valstybinių teismų, o pagalba arbitražiniams teismams nenumatyta. Niujorko konvencija dėl arbitražinio teismo įpareigojimų pateikti įrodymus taip pat nėra taikoma dėl jau anksčiau nurodytų priežasčių aptariant užsienio arbitražinio teismo priimtų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimą ir vykdymą. Nesant visuotinio šių klausimų reglamentavimo, kiekviena valstybė juos sprendžia savarankiškai.

Komercinio arbitražo įstatymo 30 straipsnyje nurodyta, kad arbitražinis teismas arba šalis, arbitražinio teismo paskatinta, turi teisę kreiptis į arbitražinio teismo vietos

⁷⁹ *Cit. op.* 6, p. 559.

⁸⁰ OL, 2001 L 174, p. 1.

⁸¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 44-1242.

apylinkės teismą ir prašyti padėti gauti įrodymus. Teismas, remdamasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu, prašymą turi vykdyti. Parengtame Komercinio arbitražo įstatymo projekte nurodoma, kad reikalingas arbitražinio teismo pritarimas tam, kad šalis galėtų kreiptis į kompetentingą teismą dėl įrodymų užtikrinimo. Iš šių nuostatų galima daryti išvadą, kad po arbitražinio teismo suformavimo momento, kreiptis į valstybinį teismą dėl įrodymų užtikrinimo priemonių taikymo, šalis gali tik gavusi arbitražinio teismo pritarimą.

Civilinio proceso kodekse specialiųjų nuostatų, be 80 straipsnio 5 dalyje numatyto įpareigojimo už prašymą taikyti įrodymų užtikrinimo ar rinkimo priemonės, kurios susijusios su nacionaliniuose ar užsienio arbitražuose nagrinėjamomis bylomis, taip pat kurios susijusios su nacionaliniuose ar užsienio arbitražuose nagrinėtinomis bylomis (iki ieškinio arbitražui pareiškimo) sumokėti dviejų šimtų litų žyminį mokestį, tiesiogiai reglamentuojančių teismo pagalbą užtikrinant įrodymus, reikalingus arbitražo procese nenumatyta. Taigi, CPK numato, kad į teismą dėl ieškinio užtikrinimo galima kreiptis tiek iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios, tiek jo metu. Valstybinio teismo pagalba tokia pačia tvarka galima pasinaudoti renkant įrodymus nacionalinio bei užsienio arbitražo atveju. Įrodymų užtikrinimo tvarka numatyta CPK 221-224 straipsniuose.

Kai kuriose valstybėse įrodymų užtikrinimo priemonės yra viena iš laikinųjų apsaugos priemonių rūšių. Lietuvos teismų praktikoje būta atveju, kuomet nurodoma, kad laikinosiomis apsaugos priemonėmis yra siekiama užtikrinti įrodymus⁸². Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad nors įrodymų užtikrinimas ir laikinųjų apsaugos priemonių taikymas turi bendrų bruožų: pirma, abi priemonės taikomos teismo nutartimi, kol byla nėra išnagrinėta; antra, abi priemonės tam tikru mastu gali varžyti atsakovo interesus, tačiau jų tapatinti nereikėtų. Kad laikinųjų apsaugos priemonių ir įrodymų užtikrinimo priemonių institutai yra savarankiški galima spręsti iš to, jog šie institutai reglamentuojami skirtinguose Civilinio proceso kodekso skyriuose, kuriuose numatyti skirtingi šių priemonių taikymo tikslai. Šių priemonių taikymo prielaidos taip pat yra nevienodos. Antai, laikinosios apsaugos priemonės yra nukreiptos į būsimo teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimą, tuo tarpu įrodymų užtikrinimo tikslas – sudaryti sąlygas, kad teismas galėtų surinkti medžiagą, nustatytų bylai teisiškai reikšmingas aplinkybes ir priimtų sprendimą byloje. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindas yra tikimybė, kad teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas, o įrodymai užtikrinami, jei kyla pavojus, kad pateikti reikalingus įrodymus vėliau pasidarys negalima arba sunku.

⁸² *Cit. op. 15.*

Tuo tarpu Komercinio arbitražo įstatymo projekto 20 straipsnio 4 dalies 4 punkte laikinųjų apsaugos priemonių ir įrodymų užtikrinimo priemonių klausimas išspręstas kitaip nei Civilinio proceso kodekse. Nurodoma, kad arbitražinis teismas turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurios padėtų išsaugoti ginčo išsprendimui būtinus įrodymus. Taigi, minėtame projekte pateikta laikinųjų apsaugos priemonių samprata, lyginant su pateikta Civilinio proceso kodekse, yra platesnė ir apima įrodymų užtikrinimo priemones. Įrodymų užtikrinimo priemones pripažįstant viena iš laikinųjų apsaugos priemonių rūšių, viena vertus, galėtų būti išsprendžiamas klausimas dėl arbitražinio teismo paskirtų įrodymų užtikrinimo priemonių priverstinio vykdymo tiek arbitražo vietos valstybėje, tiek šių priemonių pripažinimo ir vykdymo kitoje valstybėje. Tačiau, tokiu atveju reikėtų nustatyti, koks yra Komercinio arbitražo įstatymo projekto 20 straipsnio 4 dalies 4 punkto bei 38 straipsnio, kuriame nurodoma, kad arbitražo teismas arba šalis arbitražo teismo pritarimu turi teisę kreiptis į teismą prašydamas padėti surinkti įrodymus, santykis. Manytina, kad tik pirmoji norma galėtų būti taikoma proceso šalių atžvilgiu, tuo tarpu, Komercinio arbitražo įstatymo projekto 38 straipsnis – prireikus įrodymus išreikalauti ar surinkti iš trečiųjų asmenų.

Civilinio proceso kodekso 221 straipsnyje nurodyta, kad asmenys, kurie turi pagrindą baimintis, kad pateikti jiems reikalingus įrodymus vėliau pasidarys neįmanoma arba sunku, gali prašyti teismą, tiek prieš ieškinio padavimą, tiek ir padavus jį, užtikrinti šiuos įrodymus. Taigi, įrodymų užtikrinimas – tai įrodymų įstatymo nustatyta tvarka išsaugojimas ir užfiksavimas, kai yra realus pavojus bylai reikšmingai informacijai neišlikti (žūti, išnykti, pasikeisti), kol byla bus išnagrinėta teisme, arba kai yra pagrindo manyti, kad vėliau gauti šią informaciją taptų negalima ar sunku⁸³. Įrodymų užtikrinimo priemonių taikymas padeda išsaugoti ir užfiksuoti bylos nagrinėjimui svarbius įrodymus, kuriuos dėl įvairių priežasčių (sunaikinimo, sugadinimo, liudytojų išvykimo gyventi į užsienį ir pan.) ateityje būtų sunku surinkti⁸⁴.

Teismų pagalba užtikrinant įrodymus arbitraže ne visose valstybėse yra vienoda. Kai kurių valstybių teisės aktuose išskiriamos tam tikros kategorijos įrodymų (pavyzdžiui, liudytojų parodymai, rašytinių įrodymų pateikimas) dėl kurių rinkimo galima kreiptis į valstybinį teismą⁸⁵. Pagal kitų valstybių, tuo tarpu ir Lietuvos Respublikos, nacionalinius teisės aktus valstybinio teismo pagalba renkant įrodymus nėra ribojama.

⁸³ LAUŽIKAS, Egidijus in *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji dalis. Procesas pirmosios instancijos teisme*. Vilnius: Justitia, 2005, 221 str.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Cit. op.* 6, p. 564-566.

Taigi, prireikus surinkti reikalingus įrodymus nagrinėjant ginčą arbitraže, atsižvelgiant į tai, kad arbitrų nurodymai neturi privalomosios galios tretiesiems asmenims, jiems atsisakius tiek pateikti, pavyzdžiui rašytinius, daiktinius įrodymus, tiek duoti parodymus jokios sankcijos negresia. Todėl siekiant surinkti reikalingus įrodymus iš trečiųjų asmenų vienintelis kelias yra kreiptis į valstybinę teismą prašant užtikrinti įrodymus. Priešingai nei tretieji asmenys, šalims arbitražinio teismo įpareigojimai yra privalomi. Siekiant užtikrinti pas šalis esančių ginčų išspręsti svarbių įrodymų pateikimą, pažangi nuostata yra perkelta iš UNCITRAL Pavyzdinio arbitražo įstatymo į Komercinio arbitražo įstatymo projektą, numatant, kad arbitražinis teismas turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kurios padėtų išsaugoti ginčo išsprendimui svarbius įrodymus. Manytina, kad pritaikius šią normą, būtų galima kreiptis į ne arbitražo vietos valstybės teismą dėl šios laikinosios apsaugos priemonės pripažinimo ir vykdymo ir tokiu būdu užtikrinti užsienio valstybėje esančius reikalingus įrodymus.

Išvados

Pirma, nors pagal Komercinio arbitražo įstatymą numatyta arbitražinio teismo kompetencija taikyti laikinasias apsaugos priemones, o arbitražinio susitarimo sudarymas nėra kliūtis kreiptis į valstybinį teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tiek iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios, tiek jo metu, vis dėlto minėtame įstatyme įtvirtintą reguliavimą galima vertinti kaip ribojantį arbitražinio teismo kompetenciją taikyti laikinasias apsaugos priemones, o arbitražo procesą darantį priklausomu nuo valstybinio teismo.

Antra, Komercinio arbitražo įstatymo projekte numatytas reglamentavimas, suteikiantis teisę arbitražiniam teismui taikyti laikinasias apsaugos priemones (neapsiribojant viena laikinąja apsaugos priemone), turėtų pašalinti esamus trūkumus ir užtikrinti arbitražo proceso efektyvumą. Tačiau projekte pasigendama nuostatų, aiškiai atribojančių arbitražinio ir valstybinio teismo kompetenciją taikyti, pakeisti ar panaikinti laikinasias apsaugos priemones arbitražo proceso metu.

Trečia, Niujorko konvencija netaikytina pripažįstant ir leidžiant vykdyti arbitražinio teismo pritaikytas laikinasias apsaugos priemones, nepaisant to, kad šis klausimas išspręstas arbitražiniam teismui priimant sprendimą, t. y. turi būti vertinamas procesinio dokumento turinys, ne forma. Pažymėtina, kad Komercinio arbitražo įstatymo projektas niekaip neišsprendžia užsienio arbitražinio teismo paskirtų laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje klausimo, todėl siūlytina įtraukti į Komercinio arbitražo projektą šią nuostatą bei pagrindus, kuriais remiantis minėtus procesinius sprendimus pripažinti ir leisti vykdyti gali būti atsisakyta.

Ketvirta, arbitražinio teismo įpareigojimas tiek šaliai, tiek tretiesiems asmenims, negali būti priverstinai įvykdomas, todėl dėl įrodymų užtikrinimo arbitražinis teismas arba šalis turi kreiptis į valstybinį teismą. Pagal Komercinio arbitražo įstatymo projektą numatyta, kad arbitražinis teismas gali taikyti laikinasias apsaugos priemones, kurios padėtų išsaugoti ginčo išsprendimui svarbius įrodymus. Priėmus šią nuostatą, tiek nacionalinio, tiek užsienio arbitražinio teismo įpareigojimas šaliai užtikrinti įrodymus galėtų būti priverstinai vykdomas Lietuvos Respublikoje.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. 1970 m. Konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje, Valstybės žinios, 2000, Nr. 44-1242;
2. 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-208;
3. 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose. OL, oficialusis leidinys, L 174, p. 1;
4. 2000 m. gruodžio 22 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. OL, 2001 L 12, p.1;
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
6. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961;

Travaux préparatoires:

1. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, 2010, Nr. XIP-1985.

Specialioji literatūra:

1. DOMINAS, G., MIKELĖNAS, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Vilnius: Justitia, 1995;
2. KAMINSKIENĖ, N. *Application of interim measures in international arbitration: The Lithuanian approach*. Jurisprudencija, 2010, 1 (119),
3. KAUFMANN-KOHLER, G., SCHULTZ, T. *Online dispute resolution: challenges for contemporary justice*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2004;
4. KRONKE, H., et al. *Recognition and enforcement of foreign arbitral awards: a global commentary on the New York convention*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2009;
5. LAUŽIKAS, E., MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t.
6. MIKELĖNAS, V. *Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika*. Justitia, 2006 m. Nr. 2 (60);

7. MOSES, M. L., *The principles and practice of international commercial arbitration*. United States of America: Cambridge university press, 2008;
8. NEKROŠIUS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji dalis. Procesas pirmosios instancijos teisme*. Vilnius: Justitia, 2005;
9. POUDRET, J. F; BESSON, S. *Comparative law of international arbitration*. London: Sweet & Maxwell, 2007;
10. REDFERN, A., HUNTER, M. *Law and practice of international commercial arbitration 4th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2004;
11. VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmoji dalis: bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2004;
12. VAN DEN BERG, A. J. *New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2005

Teismų sprendimai:

1. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. lapkričio 17 d. sprendimas byloje C-391/95, *Van Uden Maritime BV v. Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line and others* (1998), ECR I-07091;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baltik vairas“ v. ribotos atsakomybės bendrovė (OOO) „Arves velo“, Nr. 3K-3-345/2011, kat. 94.2.1.; 110.6; 132;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga AC-34-2, Teismų praktika Nr. 34, 2011;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertchnik GmbH, Nr. 3K-3-116/2010, kat. 119.4; 119.9; 130.1.2; 132;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje ribotos atsakomybės bendrovė „Sevnaučflot“ v. žvejiškinio kolektyvinio ūkio „Zimnaja Zolotica“, Nr. 3K-3-20/2010, kat. 110.1, 124.6;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. Belgijos įmonė „Hydro Soil Services NV“, Nr. 3K-3-62/2007, kat. 21.4.1.1, 13;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje AS „Parekss banka“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3K-7-552/2004, kat. 95.3; 103; 124; 125.6;

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje *K. C. firma „Schwarz“ v. A.V. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-612/2004;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 21 d. nutartis *Šveicarijos įmonė „Apatit Fertilizers S.A. v. AB „Lifosa“*, Nr. 3K-3-145/2002, kat. 124;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga A2-14, Teismų praktika Nr. 14, 2001;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1999 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. G. S. v. S. V. A., O. D., A. M., V. M.*, Nr. 3K-8/1999, kat. 45;
12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Icor“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Ozantis“, A. J., H. E., K. T. A., R. B., W. W.*, Nr. 2-2174/2010;
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio mėn. 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Ashapura Minechem Ltd v. akcinė bendrovė „Kauno tiekimas“*, Nr. 2-456/2010;
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė *privati unitarinė įmonė Solibel AO „N.F. Solid“ v. R. K.*, Nr. 2-1405/2009;
15. Lietuvos apeliacinio teismo Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Plienai“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Nordlift“*, Nr. 2-839/2009;
16. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rempaka“ v. Latvijos įmonė SIA „RKS-Technologija“* Nr. 2-548/2006;
17. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *AS „Parekss banka“ v. uždarosios akcinės bendrovės „Parex lizingas“*, Nr. 2-249/2004;
18. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje *Serbijos Respublikos privatizavimo agentūra v. akcinė bendrovė Įmonių grupė „Alita“, bankrutavusi AB „Alt investicijos“*, Nr. 2S-423-657/2012;
19. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje *K.S. v. M.T.*, Nr. 2SA-178-464-2010.

Elektroniniai dokumentai:

1. UNCITRAL *Model Law on International Commercial Arbitration* 1985 with amendments as adopted in 2006 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf> [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.];
2. Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamentas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.reglamentas> > [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.];
3. International Chamber of Commerce (ICC). Rules of arbitration [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.iccwbo.org/uploadedFiles/Court/Arbitration/other/rules_arb_english.pdf> [žiūrėta 2012 m. sausio 31 d.];
4. Journal of International Arbitration, Kluwer law international, 2009, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://landoltandkoch.com/wp-content/uploads/2010/12/The-Enforcement-of-Awards-Anulled-in-their-Place-of-Origin-The-French-and-American-Perspectives.pdf>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.];
5. SCHAEFER, J. K. New solutions for interim measures of protection in international commercial arbitration: English, German and Hong Kong law compared [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.ejcl.org/22/art22-2.html>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.];
6. Arbitration Act 1996 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/44>> [žiūrėta 2012 m. sausio 30 d.]
7. BUCY, D. R. *How to Best Protect Party Rights: The Future of Interim Relief in International Commercial Arbitration Under the Amended UNCITRAL Model Law*. American University International Law Review 25, no. 3 (2010):579-609 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1076&context=auilr> > [Žiūrėta 2012 m. vasario 3 d.];
8. UNCITRAL, Yearbook, volume XXXVII: 2006, 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.cnucci.org/pdf/english/yearbooks/yb-2006-e/10-56796_ebook_2006_e.pdf> [žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.];

9. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP – 1409 (3) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401974> [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.];
10. UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration on the Work of its Thirty-Third Session, U.N. doc. A/CN.9/485 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą : <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V00/604/07/PDF/V0060407.pdf?OpenElement>> [žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.];
11. UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration on the Work of its Thirty-Seventh Session, p. 22-23, U.N. doc. A/CN.9/523 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V02/595/41/PDF/V0259541.pdf?OpenElement> [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]
12. UNCITRAL, Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-first session, U.N. doc. A/CN.9/569 [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V04/580/40/PDF/V0458040.pdf?OpenElement> > [Žiūrėta 2012 m. vasario 20 d.]
13. Valstybių, prisijungusių prie 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo ir vykdymo [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html> [žiūrėta 2012 m. kovo 8 d.];
14. UNCITRAL, Working Group on Arbitration, Thirty-second session, A/CN.9/WG.II/WP.108 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą:<<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/V00/501/85/PDF/V0050185.pdf?OpenElement>> [žiūrėta 2012 m. kovo 1 d.]

Santrauka

Laikinasias apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonės gali prireikti taikyti ne tik teismo proceso metu, bet ir arbitražo metu. Skirtingai nei valstybinis teismas, kuris veikia kaip valdžios institucija, arbitražinis teismas yra sudaromas iš privačių asmenų, todėl šių dviejų subjektų kompetencija taikyti minėtas priemones yra skirtinga. Pagal galiojančią Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo redakciją arbitražinis teismas gali taikyti tik vienintelę laikinąją apsaugos priemonę, tuo tarpu kalbant apie įrodymų užtikrinimo priemones arbitražinio teismo duoti nurodymai asmenims nėra privalomi. Siekiant užtikrinti, kad arbitražo proceso metu šalys galėtų pasinaudoti tokiomis pat procesinėmis teisėmis kaip ir teismo proceso metu, net ir sudarius arbitražinį susitarimą šalys nepraranda teisės kreiptis į teismą su prašymu taikyti laikinasias apsaugos bei įrodymų užtikrinimo priemones tiek iki arbitražinio nagrinėjimo pradžios, tiek jo metu.

Magistro darbe nagrinėjamas arbitražinio teismo ir valstybinio teismo santykis taikant laikinasias apsaugos bei įrodymų užtikrinimo priemones, laikinųjų apsaugos priemonių pakeitimo, panaikinimo tvarka, arbitražinio teismo priimtų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos ir įrodymų užtikrinimo priemonių priverstinio vykdymo tvarka bei kiti aktualūs klausimai. Analizuojant minėtus klausimus pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymo, UNCITRAL Pavyzdiniam arbitražo įstatymui, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo projektui.

Summary

Temporary protection and proof measures may be required to be applied not only during the court process, but also during the arbitration proceedings. Differently from the state court, which operates as government institution, the arbitration court is consisted of private persons. Therefore, competency of those both subjects of applying the measures mentioned is different. According to commercial arbitration law of Republic of Lithuania, arbitration court can apply only one temporary protection measure. Meanwhile, when we talk about measures to ensure evidence, given orders by arbitration court to person are not mandatory. Seeking to ensure that parties during the arbitration proceedings would be able to make use of the same procedural laws as in court, even if arbitration agreement is made parties do not lose the right to appeal to court with request for applying temporary protection and evidence ensuring measures not only until the beginning of arbitration examination, but also during the examination.

In the masters work the following topics are analyzed: relation of arbitration and state court in applying temporary protection and evidence ensuring measures, methods of modification and termination of temporary protection measures, execution order of awards made by arbitration court concerning temporary protection and evidence ensuring measures. In analyzing the topics mentioned, it is mainly focused on UNCITRAL Model Law on International Commercial arbitration, commercial arbitration law of Republic of Lithuania and project of commercial arbitration law of Republic of Lithuania.